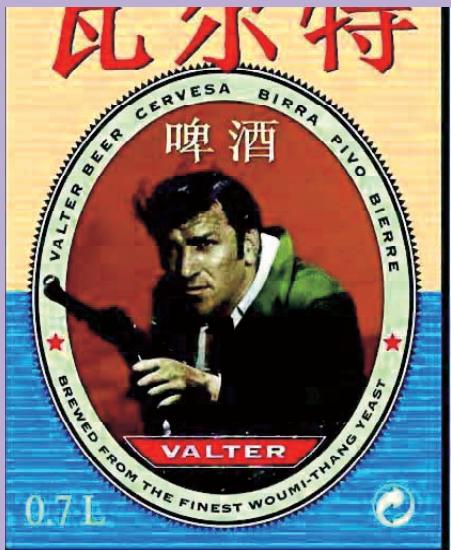
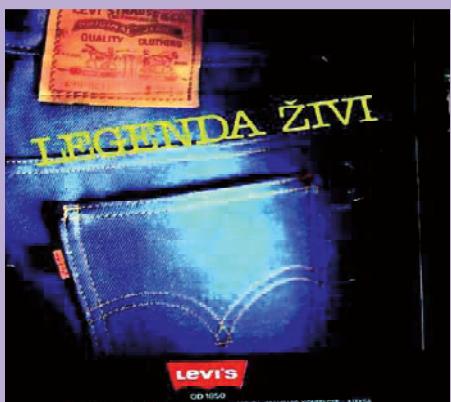
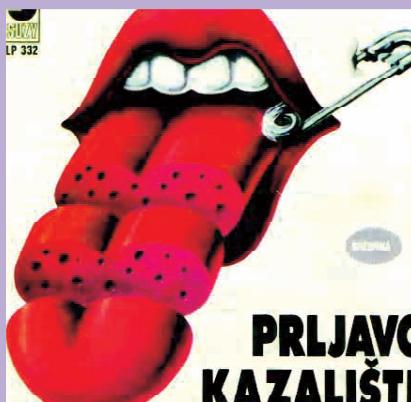

MASOVNA KULTURA

GOODBYE EAST, HELLO WEST!

Kako se Jugosavija okreće od Istoka ka Zapadu na primjeru masovne kulture?

DIO ZA UČITELJE

Nakon Drugog svjetskog rata, u novom društveno-političkom sistemu, Jugoslavija je bila okrenuta Istoku. Masovna kultura je bila najviše pod sovjetskim utjecajem. Američki filmovi, jazz, i veći dio zapadne kulture smatrani su nepoželjnim i politički neprihvatljivim. Nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948. godine došlo je do promjena u političkom životu SFRJ i do sve većeg okretanja ka Zapadu, što se odrazilo i na kulturni život. Zapadni utjecaji su postali sve prisutniji u muzici, modi, na filmu, u svakodnevnom životu, čime je Jugoslavija postala specifična država sa socijalističkom praksom i pro-zapadnom masovnom kulturom.

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Idea radionice: Učenicima prikazati okretanje SFRJ od Istoka ka Zapadu na primjeru masovne kulture; Kroz rad sa različitim vrstama povijesnih izvora razvijati kritičko mišljenje učenika.

Pretpostav jena znanja: savladano gradivo iz političke i kulturne povijesti SFRJ i iz povijesti Hladnog rata (pokriveno u planovima i programima nastave povijesti i u udžbenicima)

ISHODI

Na kraju radionice, učenik će:

- razumjeti kako i koliko su promjene u političkom životu utjecale na masovnu kulturu
- razumjeti specifičnost položaja Jugoslavije između Istoka i Zapada na primjeru masovne kulture
- biti u stanju razviti kritički odnos prema različitim povijesnim izvorima

CILJ

Cilj radionice je pokazati kako su promjene u političkom životu utjecale na masovnu kulturu i kako je Jugoslavija nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948. g. imala specifičan položaj između Istoka i Zapada.

TOK RADIONICE

1. Priprema za sat (unaprijed)
2. Uvodno izlaganje učitelja o masovnoj kulturi u Jugoslaviji 1945-1990 i vezi sa ključnim političkim događajima (sukob sa SSSR-om) i davanje uputa za rad - 5 min.
3. Rad u skupinama učenika (na podijeljenom materijalu) - 15 min.
4. Prezentacija rezultata rada i rasprava učenika uz medijaciju učitelja - 15 min.
5. Integracija – zajednički rad učenika i učitelja - 10 min.

Instrukcija: Učenici se dijele na tri skupine. Svaka skupina dobiva izvore. Prva skupina izvora za **film** pokazuje do kakvih je promjene došlo u odnosu na američki film i kako se mijenjala tematika domaćeg filma. Skupina izvora za **glazbu** pokazuje kako se mijenjao odnos države i društva prema jazzu i rocku, i kako je muzički život poslije 1948. sve više bio pod utjecajem Zapada. Posljednja skupina izvora za **modu** pokazuje promjene u modi u poslijeratnom periodu i sve veće zapadne utjecaje. Zadatak učenika je da na osnovi analize povijesnih izvora odgovore na ključna pitanja vezana za film, glazbu i modu. Rezultati se prikazuju na flip-chartu (teze, argumenti). Na kraju svaka skupina prikazuje rezultate. Slijedi završna rasprava i odgovor na ključno pitanje *Kako se Jugoslavija okretala od Istoka ka Zapadu na primjeru masovne kulture?*

45 minuta

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA:

Nakon Drugog svjetskog rata, u novom društveno-političkom sistemu, Jugoslavija je bila okrenuta Istoku. Masovna kultura je bila najviše pod sovjetskim utjecajem. Američki filmovi, jazz, i veći dio zapadne kulture smatrani su nepoželjnim i politički neprihvatljivim. Nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948. godine došlo je do promjena u političkom životu SFRJ i do sve većeg okretanja ka Zapadu, što se odrazilo i na kulturni život. Zapadni utjecaji su postali sve prisutniji u muzici, modi, na filmu, u svakodnevnom životu, čime je Jugoslavija postala specifična država sa socijalističkom praksom i pro-zapadnom masovnom kulturom.

Kako se sukob sa SSSR-om odrazio na odnos fi mske pub ike i v asti prema fi mu?

RADOVAN ZOGOVIĆ NA PETOM KONGRESU KPJ, 1948:

U borbi protiv zapadnoeuropejske i američke dekadentne i reakcionarne umjetnosti, protiv njenog utjecaja u našoj zemlji, naročitu pažnju treba posvetiti američkom reakcionarnom i dekadentnom filmu. ... Taj strašni i razorni holivudski opijum, ima danas, u eri zaoštravanja socijalnih sukoba u SAD i drugim kapitalističkim zemljama, neodložnu i prvenstvenu zadaću da skrene pažnju i svijest ljudi sa socijalnih problema na probleme psihopatološke, da svijest ljudi otruje, zaguši ili začara scenama smrti, ubojsztva, košmara, priviđenja, pornografije i domaće idile, da u ljudima odgaja zoološka raspoloženja, atavističke instinkte, divljenje zločinu i zločincima, strast prema gangsterskim doživljajima. I zato mi protiv američkog reakcionarnog i dekadentnog filma moramo upotrijebiti svoja najoštira sredstva kritike i detronizacije.

Peti kongres KPJ. Stenografske bilješke, Beograd 1948, 495.

TITO I JOVANKA U DRUŠTVU VELIKIH HOLIVUDSKIH ZVIJEZDA ELIZABETH TAYLOR I RICHARDA BURTONA, 18.1.1971.

Richard Burton igrao je Tita u filmu *Sutjeska* (1971).

Arhiv Josipa Broza Tita, K468/71

1. Usporedi ova dva izvora.
2. Kako tumačiš razlike u odnosu prema hoivudskim filmovima?
3. Što misiš da je dove do tih promjena?

OD PUŠKE DO SAKSOFONA (Promjena tematike jugos avenskih filmova)

Slavica, r. Vjekoslav Afrić 1947.

Subotom uveče, r. Vladimir Pogačić 1957

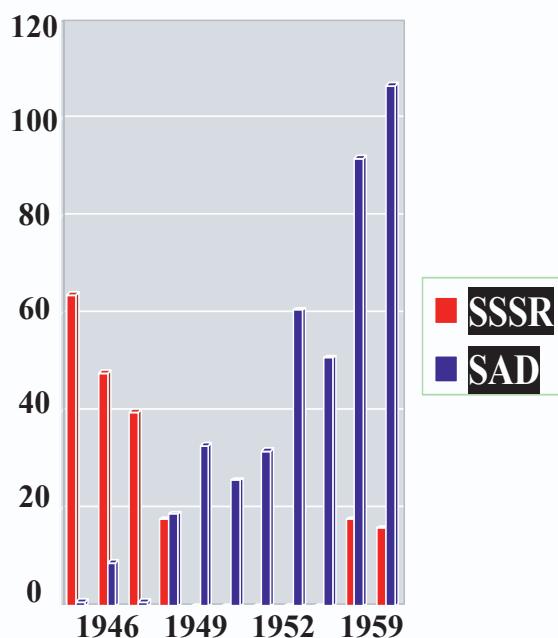
1. Što, na osnovi ikonografije, možeš prosuditi o temama jugosavenskog filma krajem 40-ih i krajem 50-ih?
2. Što nam govore te promjene?

PREGLED POSLIJERATNOG UVOZA FILMOVA IZ SAD-a i SSSR-a 1944.-1956.

Kina prepuna zapadnih filmova, činila su još jednu od osobenosti jugoslavenskog društvenog života. Pojavljuju se sredinom pedesetih godina tvrdnje da Jugoslavija čak uvozi više filmova od Francuske (200 prema 132), iako Francuska ima pet puta više kina. U to vrijeme drastična je razlika između kino-repertoara Jugoslavije i istočne Europe.

Predrag J. Marković, *Beograd između Istoka i Zapada 1948.-1965.*, Beograd 1996., 449.

1. Koje se godine prestaju uvoziti i emitirati sovjetski fi movi u Jugos aviji i zašto?
2. Čiji fi movi zamjenjuju sovjetske 1950-ih godina u jugos avenskim kinima?

REPERTOAR SARAJEVSKI KINA

Repertoar sarajevskih kina iz 1946. godine

«Partizan» - Danas premijera sovjetskog filma «**POBJEDA NAD JAPANOM**». Početak u 6 i 8 sati, a nedeljom u 4,6 i 8 sati
«Dubrovnik» prikazuje veličanstveni sovjetski film u prirodnim bojama «**KAMENI CVIJET**». Početak u 4, 6 i 8 sati.
«Romanija» - premijera velikog sovjetskog filma «**MASKARADA**» po književnom djelu Ljermontova. Početak 6 i 8 sati.
«Drina» prikazuje veliki sovjetski film «**BJELI SE JEDRO USAMLJENO**». Početak u 6 i 8 sati.
Nedeljom u 4, 6 i 8 sati.
«Radnik» prikazuje američki film «**ONI SA DNA ŽIVOTA**». Početak u 6 i 8 sati.

Repertoar sarajevskih kina iz 1949. godine

« Dubrovnik» prikazuje premijeru američkog umjetničkog filma «**IZGUBLJENI IZLET**». Početak u 8 sati.
«Romanija» prikazuje premijeru američkog umjetničkog filma «**ZIMSKO DOBA**». Početak u 8 sati.
«Partizan» prikazuje austrijski umjetnički film «**DJEČACI IZ PRATERA**». Početak u 5, 7 i 9 sati, a nedeljom 1 i 3 sata.
«Radnik» prikazuje premijeru američkog umjetničkog filma «**IZGUBLJENI IZLET**». Početak u 3, 5, 7 i 9 sati.
«Tesla» prikazuje sovjetski umjetnički film «**VOJNIK ALEKSANDAR MATROSOV**». Početak u 4, 6 i 8 sati.

Ana izraj kino-repertoar 1946. i 1949. Kako tumačiš promjene?

Kako se mijenjao odnos prema jazzu i zabavnoj muzici?
Kako je tekao prodor zapadnih utjecaja u muzici?

JAZZ U JUGOSLAVIJI

V ast i jazz

Bojan Adamić, naš proslavljeni muzičar, kompozitor i dirigent, govorio je: "Jedan od razloga što sam otišao u partizane bio je taj da mogu slobodno svirati jazz". Jazz je pod Hitlerom bio zabranjen, a sad je, evo, došla sloboda... E, nije nego! Hoćeš svirati? Ovo ti je program pa vježbaj: najprije "Kozara" Oskara Danona, zatim red borbenih pjesama, onda muzika za ples, pa "Tjomnaja noć" za kraj. Jazz? Ni slučajno. Tvorevina Zapada, on je razumije se, bio dekadentan i reakcionaran." (...)

"Milovan Đilas bio je tada zvijezda Agitpropa, institucije koja bi se najbolje mogla objasniti kao nekakav komitet za diktaturu ideološke propagande. Godine 1947. popularni demokrat Đilas ispisao je ovakav zakon o jazzu: "Amerika je naš zakleti neprijatelj, a jazz kao njegov produkt, takoder" Dakle, drugovi, ili ćete se urazumiti, ili – robija!" (...)

Darko Kraljić ima ovakvo iskustvo: "Bavljenje takvom muzikom, podrazumijevalo je razne neugodnosti, čak i uhićenje koje sam doživio. Jednom smo nas nekolicina bili u Američkoj čitaonici i slušali ploče. Kada smo izašli van, čekala nas je "marica" i sve su nas strpali u zatvor, održali nam nekoliko govora i – nakon nekoliko sati sve nas pustili". Mada su jazzeri dobili svoje udruženje već 1953., na praktičnu legalizaciju statusa morali sačekati još malo. Svanulo im je tek kada je Đilas "zabrljaо" 1954. i izgubio pravo glasa..."

Dušan Vesić, Josip Broz i Rock'n'Roll, *Pop rock*, 148, VIII, 16. Svibnja, Beograd 1990.

Raskid sa Staljinom označio je ponovno priznanje jazza i šlagera. Odmah se moglo slobodnije svirati, čak je bilo poželjno da se čuje američka muzika. Međutim, ideološke stege bile su vrlo krute, pa se ovaj zapadnjački ventil vrlo brzo zatvorio: «Svi oni koji su svirali jazz i zabavnu muziku bili su, znalo se, na nekakvoj 'crnoj listi'. Pasoš sam, recimo, dobio tek 1957. godine, jer je Tamo Gdje Treba upisano da sviram jazz – i pasoš je za mene postao apstraktna imenica. Koliko znam, svi moji kolege imali su sličnu sudbinu..»

Predrag Ivanović Šimpa, jazz muzičar

«Bilo je i političkih problema zbog sviranja ovakve muzike. Sećam se, poslije rata, pored Druge muške gimnazije, svirali smo u jednom finom betoniranom dvorištu, i usred argentinskog tanga, skoči čovjek u uniformi i počne vikati: 'Drugovi, mi nećemo amerikanjadu! Hoćemo našu muziku! Komunističku!' Publika šuti, ne reagira, i mi nastavimo – tango... Nedavno me u gradu sretne jedan od utjecajnih posljeratnih dužnosnikai kaže: 'Bože, Spaso, gledali smo na vas kao na državnog neprijatelja, a sad tek shvaćam da ste zaslužili sve kolajne i ordenje, jer ste se borili za pravu muziku'».

Spasa Milutinović, jazz muzičar

Petar Luković, *Bolja prošlost. Prizori iz muzičkog života Jugoslavije 1940-1989*, Beograd 1989, 11, 20.

1. Kada i kako se mijenja odnos v asti prema jazzu i zašto?
2. Što nam govore te promjene?
3. Kako tumačiš gostovanja najvećih američkih jazz zvijezda u Jugosaviji?

INTERVJU SA PRVIM UREDNIKOM DŽUBOKSA:

Je i bi o po itičkih pritisaka na uredništvo Džuboksa?

Samo je poslije prvog broja došlo do manjeg pritiska. U redakciji je postojala dilema da li da na naslovnoj stranici prvog broja budu Beatlesi ili Rolling Stonesi. Prevagu je odnijela odluka da prvo budu Rolling Stonesi, a na naslovnoj stranici drugog broja Beatlesi. Tada je poslan čovjek iz Gradskog komiteta koji je tražio sastanak redakcije da vidi što se radi, i da nam savjetuje da se povede računa, da ne ispadne „da smo nečija agentura“. Iako ništa nije izravno zahtijevano, napravili smo kompromis da na naslovnoj stranici drugog broja bude belgijski pjevač Adamo, a da Beatlesi budu na naslovnoj strani trećeg broja. Sve u svemu, nije bilo pritisaka, trebalo je samo voditi računa da list ne bude „glasnogovornik“ Zapada, nego da bude malo i drugog.

Da i se od vas očekiva o da budete član partije?

Ne. U mojoj obitelji se slavila slava, pa kad su mi predložili da me učlane u Partiju, ja sam rekao da neću, da slavim Svetog Nikolu. Tada sam već bio prvak Jugoslavije u šahu i reprezentativac, imao Titovo odlikovanje i to je pokrivalo moju podobnost. Kasnije, kad sam počeo sa rokenrolom, počelo se postavljati pitanje jesam li plaćenik CIA-a, ali su moji kolege jamčili da nisam. Uređivao sam *Džuboks* bez članstva u Partiji, nitko me to nije pitao, sistem je bio liberalan.

Dio intervjeta sa Nikolom Karaklajićem, šahovskim velemajstorom, novinarom, autorom prve radio rekonrol emisije „Nedeljom u 9.05“ i prvim urednikom Džuboksa, 23. ožujka 2007.

1. Tko su novi junaci jugosavenske scene?
2. Što misite kako i zašto je bi o moguće da dođe do ovakve promjene?
3. Na osnovi intervjeta sa prvim urednikom Džuboksa, što misiš, je i bi o po itičkih pritisaka i kakav je bio odnos režima prema rock'n'ru?

The Rolling Stones na naslovnoj strani prvog broja Džuboksa, 3. svibnja 1966.

DOMAĆE I STRANE MUZIČKE TOP LISTE

• DŽ M TOP 20

1. (6) All you need is love — Beatles
2. (1) A whiter shade of pale — Procol Harum
3. (—) San Francisco — Scott Mc Kenzie
4. (13) Groovin — Young Rascals
5. (2) Sgt. Pepper's lonely hearts club band — Beatles
6. (11) I'll come runing — Cliff Richard
7. (8) Paper sun — Traffic
8. (—) Creeque Alley — Mama's and Papa's
9. (18) Alternate title — Monkees
10. (—) Le Telefon — Nino Ferrer
11. (3) Waterloo sunset — Kinks
12. (—) Death of a clown — Dave Davies
13. (4) Carrie Anne — Hollies
14. (—) Running out the world — Shadows
15. (12) Here comes the nice — Small Faces
16. (—) I'll never fall in love again — Tom Jones
17. (5) When I was young — Eric Burdon and Animals
18. (—) Even the bad times are good — Tremeloes
19. (—) Stasera mi butto — Rocky Roberts
20. (7) Friday on my mind — Easybeats

MARIANOVIĆ

• VELIKA BRITANIJA

1. San Franc'sko — Scott Mc Kenzie
2. I'll never fall in love again — Tom Jones
3. All you need is love — Beatles
4. Death of a clown — Dave Davies
5. Up-up and away — Johnny Mann Singers
6. I was made to love her — Stevie Wonder
7. Just loving you — Anita Harris
8. It must be him — Vicki Carr
9. Even the bad times are good — Tremeloes
10. She'd rather be with me — Turtles
11. The house that Jack built — Alan Price Set
12. Creeque Alley — Mama's and Papa's
13. There goes my everything — Engelbert Humperdinck
14. Gin house — Amen Corner
15. Alternate title — Monkees
16. 007 — Desmond Dekker
17. Tramp — Otis Redding and Carla Thomas
18. See Emily play — Pink Floyd
19. You only live twice — Nancy Sinatra
20. Itchycoo park — Small Faces

Br. 17

džuboks

dž

• FRANCUSKA

1. Adios amor — Sheila
2. Ame caline — Michel Polnareff
3. Amour d'été — Johnny Hallyday
4. Notre roman — Adamo
5. Voila — Francoise Hardy
6. Plante un arbre — Richard Anthony
7. Mais quand le matin — Claude Francois
8. Le saule pleureur — Michel Polnareff
9. Aranuez mon amour — Richard Anthony
10. Un peu de tendresse — Sylvie Vartan

Liste pripremio: ZORAN

• SAD

1. All you need is love — Beatles
2. Light my fire — Doors
3. Pleasant valley sunday — Monkees
4. I was made to love her — Stevie Wonder
5. Baby, I love you — Aretha Franklin
6. Mercy, mercy, mercy — Buckinghams
7. Ode to Billie Joe — Bobbie Gentry
8. Cold sweat — James Brown & the Famous Flames
9. A whiter shade of pale — Procol Harum
10. A girl like you — Young Rascals

• ITALIJA

1. Nel sole — Al Bano
2. A whiter shade of pale — Procol Harum
3. La banda — Mina
4. La coppia più bella del mondo — Adriano Celentano

5. All you need is love — Beatles

6. A chi — Fausto Leali
7. La mia serenata — Jimmy Fontana
8. Non c'è più niente da fare — Bobby Solo
9. Detroit city — Tom Jones
10. Ricordo quando ero bambino — Rokes

1. Pored svoje top- iste, Đuboks je pratilo i cvjetske top- iste.
2. O kojim zem jama se radi o i šta nam taj podatak govori?

EUROVIZIJA

Natjecanje za Pjesmu Eurovizije (danas Eurosong) održava se od 1956. godine. Jugoslavija na ovom natjecanju sudjeluje od 1961. godine.

ZEMLJA	PJESMA	IZVODAČ
Španija	<i>Estando Contigo</i>	Conchita Bautista
Monako	<i>Allons, Allons, Les Enfants</i>	Colette Deréal
Austrija	<i>Sehnsucht</i>	Jimmy Makulis
Finska	<i>Valoa Ikkunassa</i>	Laila Kinnunen
Jugos avija	<i>Neke Davne Zvezde</i>	Ljiljana Petrović
Ho andija	<i>Wat Een Dag</i>	Greetje Kauffeld
Švedska	<i>April, April</i>	Lill-Babs
Nemačka	<i>Einmal Sehen Wir Uns Wieder</i>	Lale Andersen
Francuska	<i>Printemps</i>	Jean-Paul Mauric
Švicarska	<i>Nous Aurons Demain</i>	Franca Di Rienzo
Be gija	<i>September, Gouden Roos</i>	Bob Benny
Norveška	<i>Sommer I Palma</i>	Nora Brockstedt
Danska	<i>Angelique</i>	Dario Campeotto
Luksemburg	<i>Nous Les Amoureux</i>	Jean-Claude Pascal
Ve ika Britanija	<i>Are You Sure?</i>	The Allisons
Ita ija	<i>Al Di Là</i>	Betty Curtis

Mađarska - 1994

Kinek Mondjam El
Vétkéimet Friderika

Po jska - 1994

To Nie Ja! Edyta Górnjak

Rumunija - 1994

Dincolo De Nori Dan
Bittman

Rusija - 1994

Vetsjnyk Strannik
Youddiph

A banija - 2004

The Image Of You
Anjeza Shaini

Bgarska - 2005

Lorraine Kaffe

<http://www.eurosong.net/songs/>

1. Ana iziraj popis sudionika 1961. godine, kada je na ovom natjecanju prvi put sudje ova a Jugos avija.
2. Što on govori o po ožaju Jugos avije u Europi za vrijeme H adnog rata?
3. Usporedi popis sudionika sa mapom zema ja “narodne demokracije” od 1945-1965.
4. Usporedi godinu učešća Jugos avije na Pjesmi Eurovizije sa prvim godinama učešća zema ja Istočnog b oka. Kako to objasnjavaš?

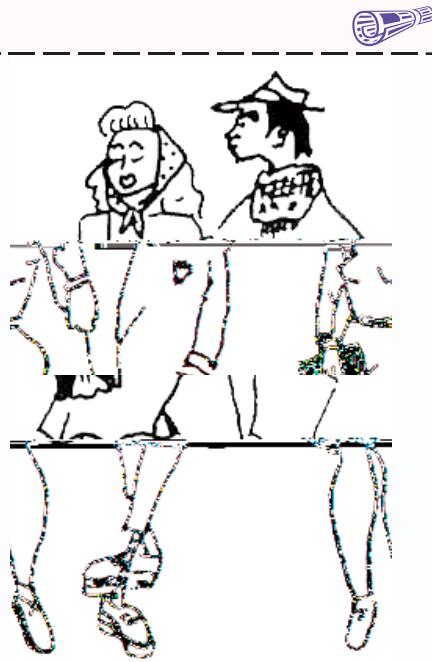

**Kako se mijenja a moda u Jugosaviji i što je sve utjeca o na promjene modnih trendova?
Što karakterizira posijeratnu modu, a što modu 60-ih godina?**

POSLJERATNA MODA

Kako su posljерatne godine u Jugoslaviji bile obilježene nestošicom osnovnih životnih namirnica, jugoslavenska moda bila je svedena samo na najnužnije predmete za odjevanje koji su često bili lišeni estetskih vrijednosti. Sljedovanje odjeće i obuće se osiguravalo sistemom «točkica» koje nisu ni izbliza mogle podmiriti potrebe za najosnovnijim odjevnim predmetima. Kada je sistem «točkica» ukinut 1951. godine roba se našla u slobodnoj prodaji. Prvi modni «hit» nakon puštanja odjevnih predmeta u slobodnu prodaju bili su kišni kaputi od plastične mase. Poslije rata, najgore je bilo s obućom. Postoji podatak da su lokalna partijska rukovodstva, poslije rata, ukazivala na problem djevojaka koje se ne mogu udati jer ne mogu bose odlaziti na seoske sajmove i slave. Koliko su cipele bile na cijeni, pokazuje primjer jednog oglasa sa kraja 1948: student koji je izgubio lijevu cipelu u tramvaju, nudi nagradu nalazniku.

*P. Marković, Beograd između Istoka i Zapada
1948-1965, Beograd 1996, 309, 312.*

“Frajer” i “frajerica”
JEŽ, 08.02.1947

Tada smo svi kupovali na točkice. Svatko bi dobio određeni broj točkica koje može potrošiti na hranu, piće, odijelo... Najmanje se naravno trošilo na odijelo, jer se živjelo dosta teško. Svi su bili siromašni u godinama poslije rata.”

Natalija Odanović, intervju sa Stanislavom Radulović, rođenom 1932 godine, vođen 3. travnja 2007.
(Natalija Odanović, *Sa druge strane modnih časopisa*, III nagrada na nagradnom natječaju za učenike srednjih škola Susreti s prošlošću 2006/2007 - „Ženska strana povijesti“)

„Praktična mati iskoristiće svaki komad cica, platna ili koje druge tkanine da napravi jednu od onih lijepih, spretno kombiniranih haljinica za svoju djevojčicu“.

Žena danas, br. 60, Beograd 1949.

„Od 4 metra tkanine koju smo kupili na točkice možemo sašti ovu lijepu haljinu. Vještim uklapanjem i polaganjem krojeva, koristit ćemo i najmanji dio tkanine, kao što crtež pokazuje.“

Žena danas, br. 60, Beograd 1949.

„Sve smo mi obično navikle da kada vidimo neki lijep crtež haljine, kaputića, bluze itd. zažalimo što nemamo materijala da tako isto mi napravimo. Međutim, kad nešto lijepo i ukusno vidimo, tražile smo među haljinama koje su nam okraćale, stesnile se ili se mjestimično oštetile, neku od koje bi tako spretno napravili baš tu stvar koja nam se jako sviđa“.

Natalija Odalović, intervju sa Olgom Gajić, rođenom 1930, vođen 3. travnja 2007. u Beogradu.

1. Kakav je bio odnos prema odjevanju i što su žene mogele sebi priuštiti odmah nakon rata?

MODNI TRENDJOVI

Bazar, 15. prosinca 1965.

1. Koji se modni obrazac nudio Jugos avenkama?
2. Što mis ite, je i se raz ikova a od žene sa Zapada?
3. Što mis ite, je i ova moda bi a dostupna svim ženama u Jugos aviji?
4. Usپoredi ove slike s fotografijama iz obite jskog a buma.

TRAPERICE

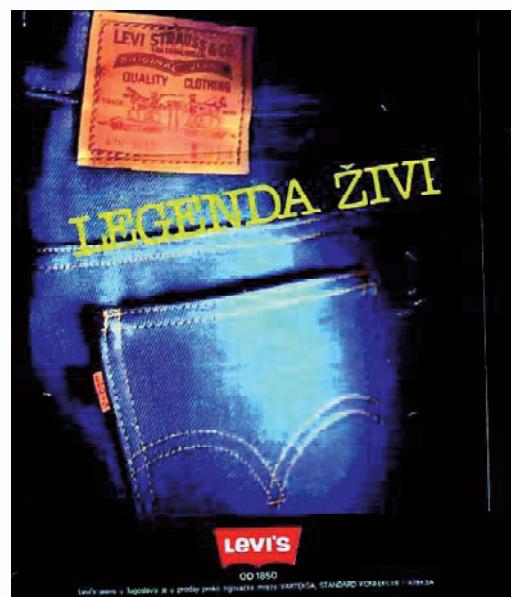

Sve je vidljiviji utjecaj modnih stilova sa Zapada, prije svega, iz Italije. ... Traperice postaju osobito traženi dio graderobe. Simbol su strašnog frajera, avanturiste i «džeka». Poželjno je da su Lee ili Levi Strauss. Nabavljanje su iz Italije ili iz boljih komisionih trgovina. Predstavljale su statusne simbole. Nosi se «tarzan» frizura, koju nakon filma *Tramvaj zvani želja* zamjenjuje «brandonica».

Intervju sa Slobodanom Zonićem, Dušanom Bandićem i Miomirom Radevićem, Ivana Lučić-Todosić, *Odtrokinga do tvista. Igranke u Beogradu 1945-1963*, Beograd 2002, 116.

„De, frajeri sad nek’ prestane arma
treba da se reše stvari vrlo hitne
Naše pantalone, plave, tipa ‘farma’
Sa sedam džepova i tri’est dve nitne
Već se svuda nose. To je prosto beda!
Ko ih sve ne nosi – više nema reda...”

Jež, 2. travnja 1956.

1. Zašto su traperice bile statusni simboli i što je znači o nošenje traperica?

SAJMOVI MODE I REVIE '60-TIH

Na sajmovima mode glavni kreatori su bili krojači-modelari. Za muška odijela neprikosnoven je bio Pera Krnetić iz «Kluza», a jednu od prvih Zlatnih košuta dobila je bivša partizanka, kasnije sposobna političarka, Smilja Tašić. U tekstilnu industriju spadalo je i kad bi se par šnajderica sa svojim «singericama» uortačilo u napuštenom magazinu i šile bi sve od jastučnica do muških gaća. Ipak, naše sajamske dvorane već tada su ugošćavale najslavnije svjetske firme «Dior», «Cardin», «Saint-Lorent», «Paco Rabane», «Ungaro», «Lanvin». Prve modne revije promatralo je redovito po nekoliko tisuća ljudi, a milicija je stalno bila prisiljena održavati red.

Milomir Marić, Deca komunizma, Beograd 1987, 418.

Jovanka Broz (u sredini) i Marija Kadar* (desno) na modnoj reviji,

*Marija Kadar je bila supruga mađarskog komunističkog vode Janoša Kadara.

27. 4. 1974, Arhiv Josipa Broza Tita,
K546/159

1. Zašto su modne revije izaziva e to iku pažnju u to vrijeme?
2. Kome su sve bi e namijenjene?
3. Odak e do aze modni trendovi?
4. Što mis iš, zašto je organizirana modna revija za suprugu mađarskog predsjednika?

IZMEĐU PODRŠKE I POBUNE

Ko iko je ideo ogija bi a prisutna u masovnoj kulturi i je i bi o s obode umjetničkog stvaranja?

DIO ZA UČITELJE

U jugoslavenskom ideologiziranom društvu, umjetnost je imala veoma važnu ulogu. S jedne strane, Partija je proklamirala slobodu stvaralaštva i internacionalizam u kulturi, a s druge, ideološke komisije su donosile odluke o zabranama, najčešće bez pismenih dokaza i javnih dokumenata. U takvoj situaciji, veliki broj umjetnika je stajao uz režim i veličao Tita, Partiju, bratstvo i jedinstvo i tekovine NOB-a, ali je bilo i onih koji su se hrabro borili za slobodu umjetničkog izraza. Vremenom je pobuna u umjetnosti, osobito u popularnoj glazbi i na filmu, postajala sve vidljivija, što govori o određenom stupnju liberalizacije jugoslavenskog društva.

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Ideja radionice: Pokazati učenicima kako je i koliko ideologija bila prisutna u masovnoj kulturi u SFRJ, kao i pokazati da je s vremenom došlo do liberalizacije sistema i popuštanja stega.

Kroz rad s različitim vrstama povjesnih izvora razvijati kritičko mišljenje učenika.

Pretpostav jena znanja: savladano gradivo iz političke i kulturne povijesti SFRJ i iz povijesti Hladnog rata (pokriveno u planovima i programima nastave povijesti i u udžbenicima)

ISHODI

Na kraju radionice, učenik će:

- razumjeti kako i koliko je ideologija utjecala na masovnu kulturu
- razumjeti proces liberalizacije u ideologiziranom društvu
- biti u stanju razviti kritički odnos prema različitim povjesnim izvorima

CILJ

Cilj radionice je pokazati kako su politika i ideologija utjecali na masovnu kulturu.

TOK RADIONICE

1. Priprema za sat (unaprijed)
2. Uvodno izlaganje učitelja o korištenju masovne kulture kao instrumenta ideologije u Jugoslaviji 1945-1990 i njenoj demokracizaciji i davanje uputa za rad - 5 min.
3. Rad u skupinama učenika (na podijeljenom materijalu) - 15 min.
4. Prezentacija rezultata rada i rasprava učenika uz medijaciju učitelja - 15 min.
5. Integracija – zajednički rad učenika i učitelja - 10 min.

Instrukcija: Učenici se dijele na četiri skupine. Svaka skupina dobiva izvore. Učenicima se nude četiri skupine izvora – dvije za glazbu i dvije za film. Prva skupina izvora za **gazbu** pokazuje da su vodeće estradne zvijezde pjevale domoljubne pjesme, dok druga skupina izvora pokazuje da se od kraja '70-tih godinajavlja pobuna pojedinih muzičara protiv sistema i općeprihvaćenih vrijednosti. Prva skupina izvora za **film** pokazuje popularnost partizanskih i ratnih filmova i postojanje cenzure, dok druga skupina izvora za film pokazuje pojavu novih tema u jugoslavenskoj kinematografiji i liberalizaciju domaćeg filma. Zadatak je učenika da na osnovi analize izvora odgovore na ključna pitanja (glazba i film). Rezultat se prikazuje na flip-chartu (teze, argumenti). Na kraju svaka skupina prikazuje rezultate. Slijedi završna rasprava i pokušaj davanja odgovora na ključno pitanje *Koliko je ideologija bila prisutna u masovnoj kulturi i je li bilo slobode umjetničkog stvaranja?*

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA:

U SFRJ, utjecaj ideologije je bio prisutan u svim segmentima života. Partija je posvećivala veliku pozornost kulturi. Veliki broj umjetnika je odgovarao partijskim zahtjevima i stvarao "politički podobnu" umjetnost. Međutim, s druge strane, postojali su i umjetnici disidenti i umjetnici koji su kroz svoja djela kritizirali postojeći sistem i općeprihvaćene vrijednosti, što je osobito postalo prisutno od kraja 60-tih godina, kada dolazi do određenog stupnja liberalizacije kulturnog života.

Što misite, zašto su vodeće zvijezde jugosavenske muzike pjevale pjesme koje već ičaju Tita i državu? Kako je sve država mogla utjecati na glazbenike?

TITO O GLAZBI

«Htio bih da kažem par riječi o tome kako gledam na muziku. Ja gledam na muziku kroz njen historijski razvoj, ona u raznim epohama treba da bude različita, da odražava elemente tih raznih epoha. Naše sevdalinki i druge pjesme još uvijek imaju vrlo izrazito tužan prizvuk, koji je bio razumljiv za prošlo vrijeme istorijskog kmetstva i tako dalje. Na tom elementu ne treba danas graditi našu muziku. ... Muzika koju danas stvarate mora da bude odraz današnje stvarnosti. ... Muzika treba da bude raznolika – ponekad volimo da slušamo ozbiljnu muziku, drugi put nešto veselo, nekad klasičnu muziku, a nekad narodne pjesme – ali, kad stvaramo muziku, treba da je stvaramo na današnjoj stvarnosti, koja je herojska i optimistična. Nema nikakvog razloga da u muzici, iako nam je ponekad u izvjesnom smislu i teško, stvaramo elemente pesimizma, jer je perspektiva naša jasna i optimistička.»

J.B. Tito, *Razgovor sa delegatima II kongresa Saveza muzičara*, Beograd, 12. svibnja 1953.

ZVIJEZDE I PATRIOTIZAM

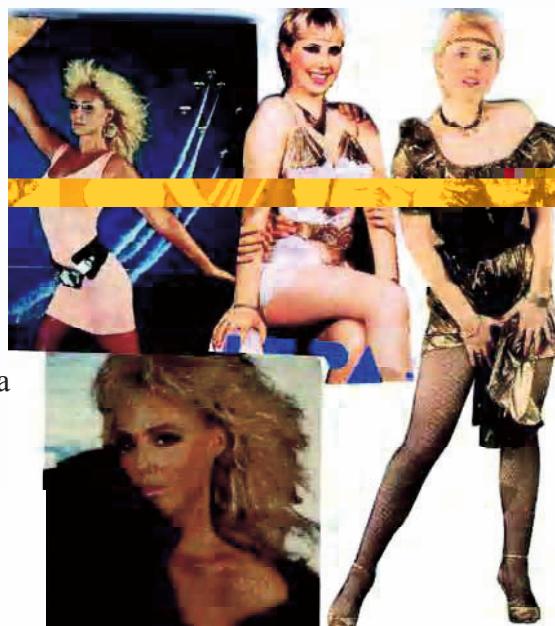
ŽIVELA JUGOSLAVIJA

(*Lepa Brena*)

Kad pogledam naše more
naše reke, naše gore
svu lepotu gde sam rođena
i sve što bi reći znala
u srcu sam zapisala
živila Jugoslavija

Zemljo mira, zemljo Tita
zemljo hrabre, ponosita
širom sveta o tebi se zna
volimo te naša mati
nećemo te nikom dati
živila Jugoslavija

Tu je rođen maršal Tito
naše ime ponosito
k' o heroja ceo svet ga zna
blago zemlji što ga ima
pamtice se vekovima
živila Jugoslavija

Lepa Brena

JUGOSLOVENKA

(*Lepa Brena*)

Oči su mi more Jadransko
Kose su mi klasje Panonsko
Sestra mi je duša Slovenska
Ja sam Jugoslovenka

DRUŽE TITO

MI TI SE KUNEMO

(*Zdravko Čolić*)

Godine su prošle pune muka,
Ginulo se za slobodu nijemo,
Ili s pjesmom umjesto jauka,
Druže Tito mi ti se kunemo.

Veselje se širi na sve strane,
Sad slobodno po zemlji idemo,
Al' velike pamtićemo dane,
Druže Tito mi ti se kunemo.

Praznik slazi na ulice naše,
U oblake da letimo smjelo,
Naše pjesme zli neka se plaše,
Druže Tito mi ti se kunemo.

Zdravko Čolić
kao vojnik JNA 1978.

RAČUNAJTE NA NAS

(Dorđe Balašević)

U ime svih nas iz pedeset i neke
za zakletvu Titu ja spevo sam stih.
Ne spominjem prošlost ni bitke daleke,
jer rođen sam tek posle njih.
Al' život pred nama još bitaka skriva
i preti nam, preti, k'o duboki vir.
Ja znam da nas čeka još sto ofanziva,
jer moramo čuvati mir.
Računajte na nas.

refren:

Sumnjuju neki da nosi nas pogrešan tok,
jer slušamo ploče i sviramo rok.

Al' negde u nama je bitaka plam,
i kažem vam, šta dobro znam:
računajte na nas.

U ime svih nas iz pedeset i neke
za zakletvu Titu sam spevala stih.
Ne spominjem prošlost ni bitke daleke,
jer rođena sam posle njih.
U nama je sudsina budućih dana
i neki se možda i plaše za nju.
Kroz vene nam protiče krv partizana,
i mi znamo zašto smo tu.
Računajte na nas.

1. Kako tumačiš činjenicu da su vodeće estradne zvijezde bivše Jugosavije pjeva e domo jubne pjesme koje ve ičaju Tita i potiču domo jubne osjećaje?
2. Na koji način je prikazan Tito?
3. Koje se vrijednosti sugeriraju u ovim pjesmama?

INTERVJU SA GORANOM BREGOVIĆEM, 1989:

SARAJEVO

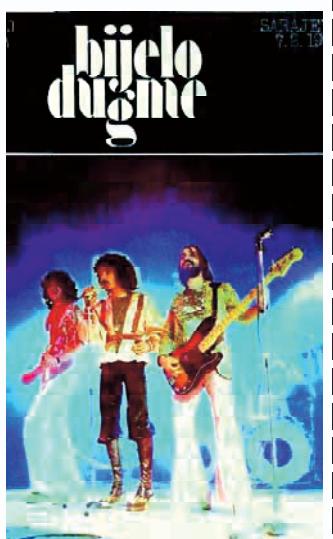
U spikama oko politike, vrlo rijetko se pominje da si jedne Nove godine, s «Bijelim dugmetom» svirao pred Titom, u Zagrebu?

To mi je jedno od najmučnijih iskustava u životu. To je bilo po izlasku ploče «Tako ti je mala moja kada ljubi Bosanac» kad smo imali zakazan koncert u Hali sportova u Novom Beogradu. Trebalo je da u novogodišnjoj noći promoviramo ploču, sve karte su bile rasprodane.... Nedelju dana prije Nove godine javio se Kabinet Predsjednika Republike: drug Tito bi nas želio čuti. Iskreno rečeno, mi smo se obradovali, jer je Tito bio faca na koju sam se uvijek furao. Koncert je trebalo održati u HNK(Hrvatsko Narodno Kazalište) u Zagrebu, i mi smo, prirodno, otkazali ovo u Beogradu. Došli smo u taj HNK, gdje su nas jedno tisuću puta pretresli. U programu je, osim «Bijelog dugmeta», sudjelovala opera i balet HNK. ... Bili smo taman na bini, kad su u dvoranu ušli Tito, Jovanka, pokojni Džemal Bijedić i njegova Raza... Na jedno osmom taktu naše svirke, svukli su nas sabine. Tako sam ja, sve u svemu, Titu svirao nepunih dvadesetak sekundi.

Što se dogodilo?

Odjednom je organizatora uhvatila panika da je to buka, da je to grozno. Netko je presudio da je sve to jezivo. Sve su pogasili. Isključili pojačala, svukli nas odozgo...

Petar Luković, *Bolja prošlost. Prizori iz muzičkog života Jugoslavije 1940-1989*, Beograd 1989, 310-311.

1. Što ovaj tekst govori o odnosu Gorana Bregovića prema Titu, i Tita prema rock'n'ro g azbi?
2. Što misiš, zbog čega su vodeće zvijezde posvećiva e pjesme Titu?

Kako objašnjavate pojavu pobune i alternativnih muzičkih pravaca u jugos avenskoj muzici? Pokušajte objasniti bunt novih generacija.

NOVI VAL U HRVATSKOJ

Crno-bijeli svijet

Moje ime je Davorin Bogović
A ovo sve oko mene, to je crno-bijeli svijet
Crno-bijeli svijet, crno-bijeli svijet
Crno-bijeli svijet, crno-bijeli svijet
Crno-bijeli televizor
Retki noćni tramvaji
Moja bijela djevojka
Uvozni ekskluzivni program
Mama, tata, pas i kravata.

Prljavo kazalište, LP „Crno bijeli svijet”, 1980.

1. Koje događaje nabraja autor pjesme?
2. Je i ironičan i i stvarno sretan?

NOVI TALAS U SRBIJI

Mali čovek želi preko crte,
preko crte želi ali ne sme njega
muče propisane norme
preko crte njegovo je mesto!

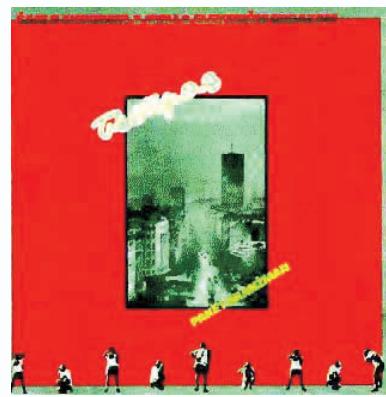
Šarlo Akrobata

A ja kažem a,
A gde je Amerika
Itd.

Idoli

Moje su nebo vezali žicom
po mome mozgu crtaju šeme
želete još jednu kopiju svoju
da njome vrate nestalo vreme
al' ne dam svoje ja ideale
i ješću snove umesto hleba
ja svoju sreću nosim sa sobom
ona je parče slobodnog neba

Električni orgazam

1. Koje teme zaokup jaju m ade autore početkom '80-tih?
2. Koja je poruka tekstova?

NEW PRIMITIVES U BOSNI I HERCEGOVINI

U jesen 1984. godine Pušenje polazi na turneju po zemlji. Publika ih prihvaca, ali kritika im zamjera nedovoljnu instrumentalnu potkovanošć. Rujna iste godine, dva puta pune SKC (*Studentski kulturni centar*), a već 4. studenog rasprodaju novobeogradsku Halu sportova. Budući da se sve više bave satirom, prvi ozbiljniji problem su imali 27. studenoga 1984. godine poslije koncerta u Rijeci. Kako im se pokvarilo pojačalo marke "Marshall", Karajlić je rekao "crko maršal, mislim na pojačalo", publika se nasmijala i štos je brzo zaboravljen. Ali ne i kod budnih čuvara tekovina revolucije. Po novinama je krenula hajka na grupu zbog vrijedanja druga i maršala Tita, koncerti su im otkazivani, a Karajlić i ostali pozivani su na odgovornost. Poluslužbeno ih skidaju sa radijskih i televizijskih programa, a samoinicijativno prestaju snimati "Top listu nadrealista", iako iste godine na festivalu radija u Ohridu dobijaju nagradu za tekst. Razni forumi, kao što su SUBNOR (*Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata*), savezi socijalističke omladine iz čitave zemlje izdaju priopćenja u kojima osuđuju ponašanje članova grupe i slažu se sa zabranama njihovih koncerata."

1. Što na osnovi teksta misiš o s obodi izražavanja?
2. Kako tumačiš snagu ku ta J.B. Tita četiri godine nakon njegove smrti?

PUNK JE ŽIV

NEDJELJNI KOMENTAR, Azra

Čitam nedjeljni komentar koji jasno kaže:
„Tko ne misli ovako taj kleveće i laže!“
Ljudi bez kalibra i bez ideje,
Ufuravaju nam istine crno-bijele,
Investicije su probile plafon, troše se krediti,
Svuda mnogo paranoje, svi su do grla u krizi,
A mi bi htjeli da budemo centar svijeta,
Kineski sindrom za mnoga ljeta,
A ja, Ja nemam dara,
Zabranjeno da se odgovara,
Šljakeri danas žive kao bubreg u loju,
Nitko ih ne dira dok stočki drmaju lozu,
Penzioneri sjede mirno kao ptice na grani,
Raj za moju staru, vrte se tobogani,
Svako malo neko se pospe pepelom po glavi,
Opreznost iznad svega, budi pametan, stari,
A kaj ti tu možeš, ne budi lud,
Oni budu tebe, Rista, ravno na sud,
A ja, Ja nemam dara,
Zabranjeno da se odgovara,
Moja mala nije nikad bila u jumbo jetu,
Ne pada joj na pamet, ona drži dijetu,
Klinci zure u TV i to po cijeli dan,
Oči su im četvrtaste kao ekran,
Ja se vraćam kući rano, u pola šest,
Na prvom uglu konfisciram jogurte,
Udarac u glavu me brutalno dovlači svijesti,
Ako ne slušaš, kurvin sine, nećeš ni jesti,
A ja, Ja nemam dara,
Zabranjeno da se odgovara.«

*Nedjeljni komentar, Branimir Johnny Štulić,
album »Ravno do dna« 1982.)*

Beogradski panker ispred SKC-a, rane '80-te.

*Drugom stranom. Almanah novog talasa u SFRJ,
Beograd 1983, 44.*

ŽELIM BITI VOJNIK

Sive gaće
kapa ogledalce
u stroju
braća ponosna
puška
kiša pada
dajem cijelog sebe
ne ostaje ništa meni

Paraf, LP „Izleti”, 1981. (Paraf je bila jedna od prvih jugoslovenskih punk grupa)

1. Kako tumačiš prihvaćanje alternativnih muzičkih pravaca, poput punka, u jednoj sociji ističkoj zem ji?
2. Kome i čemu je sve bio upućen bunt madih generacija?

Kako je film korišten kao propagandno sredstvo?
Što postojanje cenzure govori o jugosavskom društvu 1945.-1990.?

PREGLED NAJGLEDANIJIH FILMOVA U JUGOSLAVIJI

Red. broj	Naziv filma	Žanr	Godina proizvodnje	Proizvodnja	Broj gledaca
1.	KOZARA	ratni	1962.	Bosna film	3,393.632
2.	KAPETAN LEŠI	ratni	1960.	Savija film	2,371.647
3.	DESENT NA DRVAR	ratni	1963.	Ava film	2,071.284
4.	ZAJEDNIČKI STAN	komedija	1960.	Ava film	1,856.309
5.	LJUBAV I MODA	komedija	1960.	Ava film	1,710.990
6.	MIS STON	akcioni	1958.	Vardar film	1,666.103
7.	POP ĆIRA I POP SPIRA	komedija	1957.	Ava film	1,621.487
8.	OBRAČUN	akcioni	1962.	Ava film	1,614.906
9.	DRUG PREDSEDNIK CENTARFOR	komedija	1960.	Ava film	1,571.012
10.	SIGNALI NAD GRADOM	ratni	1960.	Jadran film	1,554.296

Proizvodnja 1957.-1964. godine

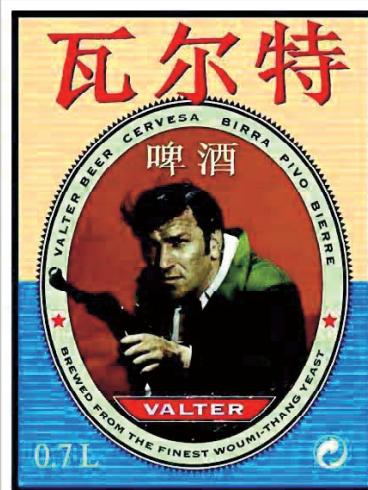
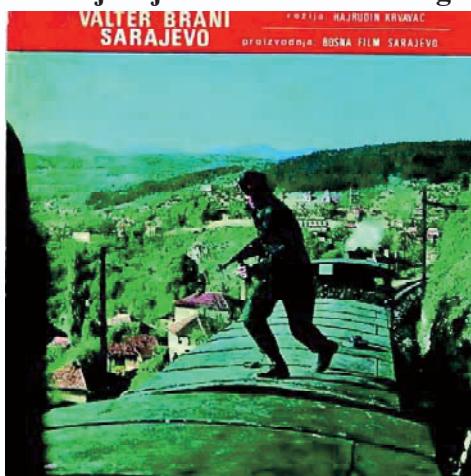

1. Koji filmski su najgledaniji u ovom razdoblju?
2. Što misiš zašto?

VALTER BRANI SARAJEVO

ređađeđ Hajrudin Krvavac 1972. godine, proizvodnja «Bosna film»

Slika naljepnice
kineskog piva
"Valter"

Premda koristi ime narodnog heroja Valtera Perića, *Valter brani Sarajevo* naravno nije film o njemu i nije film o «pravom» Sarajevu. Romantizirana je to vizija NOB-a, revolucionarnog pokreta u kojem se kuje bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Valter je bilo i jedno od ilegalnih imena Josipa Broza. Zvučna sintagma «Das ist Valter!» koja se iz filma prenijela u pop muziku i dalje u svakodnevni govor, samo je način na koji pop-kulturna mitologija izražava niz ekvivalencija: Tito-partizani-narod-revolucija, to jest onaj tako dobro znani često neprimjereno varirani slogan «Tito to smo svi mi».

Dejan Kršić, WWH, Zagreb, Work in Progress, Vlastito iskustvo, Beograd 2004, 15.

1. Kako tumačiš popularnost partizanskih filmskih mova?
2. Kakvi uzori su nuđeni kroz filmske move?

CENZURA

Na osnovi člana 12. Osnovnog zakona o filmu, inozemni filmovi se mogu prikazivati javno samo po odobrenju Savezne komisije za pregled filmova, a domaći filmovi samo po odobrenju nadležne republičke komisije za pregled filmova. Komisija vrši pregled inozemnih filmova i filmova proizvedenih u suradnji sa inozemnim proizvođačima filmova, i daje odobrenje za javno prikazivanje tih filmova. Komisija ima najmanje 25 članova. Predsjednika i članove

Šta misite, kada i zašto se javaju nove teme u jugosavenskom filmu?
Koje teme najviše zaokupuju pažnju filmnih umetnika i zašto?

FILM 60-TIH

Početkom šezdesetih mladi ljudi krenuli su u korak sa europskim Novim valom u filmskoj umjetnosti. Počelo je zabranom, partijskom i sudskom (*Grad* trojice autora: Pavlović, Rakonjac, Babac 1963.), a završilo se sudskom zapljenom studentskog filma *Plastični Isus* (1973) i trogodišnjom robijom autora Lazara Stojanovića. ... Novi autori više nisu vjerovali u nekakvu dominantnu ideološku stvarnost, već su radije zastupali značaj privatnih mitologija junaka (odbačenika, gubitnika)... Ukazao se jedan neuljepšan život sa periferije, jedan do tada nevidljivi svijet koji živi u nekakvom dvorištu sa jednom česmom za sve stanare, ljudi koji jedu salamu iz prekucerašnje *Politike*, svijet prevaranata o kojima je najupečatljivije progovorio Živojin Pavlović u sada već klasičnim djelima *Buđenje pacova* i *Kad budem mrtav i beo*. ... Dušan Makavejev je uveo u naš film poigravanje političkim tabuima (portreti Tita, Marks-a i Engelsa koji se mreškaju pod udarima vetra)... Saša Petrović je u *Skupljačima perja* ispričao zabavnu i sjetnu priču o Ciganima, preprodavcima guščjeg perja, o vječnim ljubavnim izdajama, o životu u blatu. ... Kada se vidjelo da se film *Rani radovi* (naslov posuđen od Marks-a) Želimira Žilnika poigrava najsvetijim komunističkim idealima, organizirani su partijski seminari i sjednice na kojima je proglašen obračun sa našim Crnim filmom.

Milan Vlajčić, Otvaranje ka životu, skidanje pozlate, Beograd šezdesetih godina XX stoljeća, Beograd 2003, 196-198.

*Kad budem mrtav i beo
(r. Živojin Pavlović, 1967)*

*Skupljači perja
(r. Saša Petrović, 1967)*

O FILMOVIMA...

Živojin Pav ović (o fi mu Grad): Došlo je do sudskog procesa filmu *Grad* na osnovi jedne jedine zatvorene projekcije – kontrolne projekcije. ... Davno je to bilo, prije 30 godina, ali čini mi se da nije prošlo ni petnaest dana do trenutka kada je policija došla i zaplijenila film na osnovi prijave producenta. Jedan neviđeni paradoks, jer je producent sam sebi zabranio film. Producent je bio *Sutjeska film* iz Sarajeva i tamo su napravili pravu predstavu sa raznim ekscesnim izjavama da će publika pocijepati platno u znak protesta što se blati ne znam tko i ne znam što. Tko god je video taj film, zna da su te tri priče u razini bilo kojih studenstkih vježbi iz filmske režije.

Živojin Pav ović (o fi mu Zaseda): U jesen (poslije Pulskog festivala) ideološka komisija CK SKJ zasijeda, tu se stvara pojam “crnog vala” i za najmarkantniji, i izrazito antikomunistički film upravo se proglašava *Zaseda*. Producent ga se plaši pustiti u kino-mrežu. Igraa je samo u Knjaževcu, i imao je ogromnu posjetu jer je tamo sniman, i igraa je u Sloveniji.

Dušan Makavejev (o fi mu Parada): Moja odluka da pravim *Paradu* bila je vezana za to što sam bio nezadovoljan klišeiziranim pričama, koje su svake godine ponovo pravljene. Znate ono: Prvi odred, Drugi odred, udarnici, sportaši, pioniri... Želio sam korigirati taj službeni odnos prema paradi, i to korigirati ga kao netko tko vjeruje u taj sistem. Ali, u tom sistemu nije bilo ugodno, jer je bio pun nekih idiotskih ograničenja. ... Cenzori su smatrali da nemam prava biti ironičan, dati drugačiji prikaz događaja od onoga kako se on službeno prikazuje. ... U doba *Parade* ja sam pronašao da je zabranu potpisao Eli Finci, koji je bio predsjednik komisije. Otišao sam kod njega i piao ga zašto su mi zabranili film. Odgovorio mi je da ne mogu tjerati sprdnju sa danom međunarodnog proletarijata. Spominjao je i one pećene prasiće koje ljudi nose u filmu. Međutim, nije mi rekao zašto je film zabranjen.

A eksandar Saša Petrović (o fi mu Dani): Tada (1963) je donešena odluka Udruženja filmskih proizvođača Srbije da se moj film *Dani* ne smije prikazivati na međunarodnim festivalima i u inozemstvu. Obrazloženje nije dato, ali je cijela stvar počela govorom Josipa Broza u Železniku gdje je, bez dlake na jeziku rekao da i u našem filmu ima djela koja donose buržoaske ideje sa Zapada, dekadenciju, itd. Naravno, to se direktno odnosilo na moj film, i odmah poslije toga organizirane su komisije, sastanci, prije svega u CK Srbije. ... Nakon svih tih razgovora, donešena je odluka na razini proizvođača i *Dani* su nestali.

Že imir Ži nik (o fi mu Rani radovi): U prvom momentu cenzura je, sa nekoliko manjih intervencija, pustila film u javno prikazivanje. Nakon prvih projekcija, film je relativno dobro prihvaćen, osobito kod mlađe publike, i užasno osporavan u novinama. U trenutku kad ga je izborna komisija odabrala za sudjelovanje na Berlinskom festivalu – film je zabranjen. Ta sudske zabrana se dogodila već nakon tri-četiri mjeseca života filma i bila je šokantna i za producenta i za javnost. ... Ta sudska zabrana je djelovala kao pretnja koja zapravo treba ne samo onemogućiti taj film, već i biti upozorenje za sve one koji na taj način žele prekoračiti proklamirane granice.

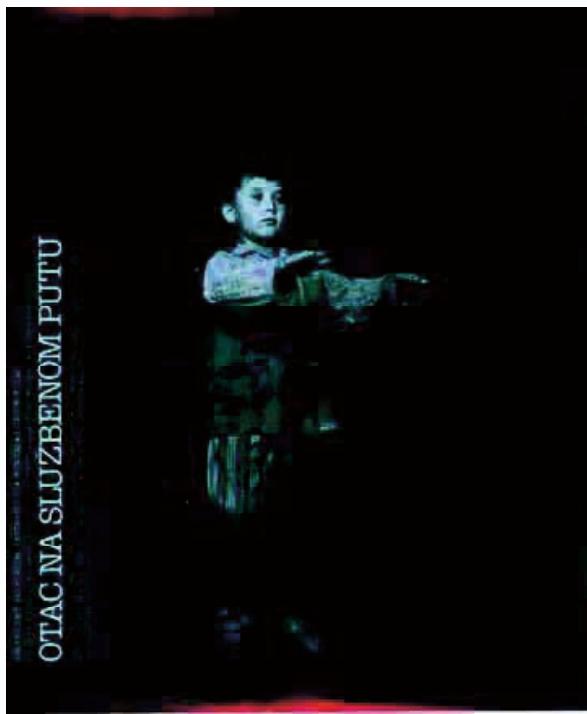
Milan Nikodijević, *Zabranjeni bez zabrane*, Beograd 1995.

1. Koje su nove teme u jugos avenskom fi mu 60-ih godina?
2. Što mis ite, u čemu je partijski aparat mogao vidjeti opasnost u ovim temama?
3. Kako i gdje su donošene zabrane?

- SJEĆAŠ LI SE DOLLY BELL,**
redatelj Emir Kusturica 1981. godine
- Zlatni lav na Međunarodnom filmskom festivalu u Veneciji 1981. godine
 - Zlatna arena za scenarij Abdulahu Sidranu na festivalu u Puli 1981.godine

- OTAC NA SLUŽBENOM PUTU,**
redatelj Emir Kusturica, 1985. godine
- Zlatna palma na Festivalu u Kanu 1985. godine
 - Nominiran za nagradu OSCAR 1985. godine
 - Zlatna arena na Festivalu u Puli za najbolji film, Za najbolju režiju Emiru Kusturici, za najbolju žensku ulogu Mirjani Karanović i Predragu Manojloviću za najbolju mušku ulogu 1985. godine

Otac na službenom putu bio je jedan od tri igrana filma koje je Kusturica snimio tijekom osamdesetih. Njegov prvi film, *Sjegas li se Dolly Bell?*, predstavlja bogat i detaljan portret sazrijevanja jednoga mladića iz muslimanske obitelji u sarajevskim predgrađima. Ovaj film živo opisuje sile modernizacije i utjecaje zapadne kulture koji se sudaraju s tradicionalnim kulturnim normama i vrijednostima te regije. Film *Otac na službenom putu* prikazuje napetosti i moralne političke dvoznačnosti koje su prevladavale u Jugoslaviji nakon raskida sa Staljinom, i to u obliku u kojem su ostavili trag na životu jedne muslimanske obitelji. Vrijeme filma obuhvaća razdoblje 1950-1952, odnosno razdoblje u kojem je Jugoslavija prebrodila najteže diplomatske, ekonomski i vojne prijetnje protiv svoje neovisnosti. ... Priča filma se odvija u ranim pedesetim godinama, u političkoj povijesti Jugoslavije poznatim pod imenom ‘vrijeme infobmira’. Meho, otac iz naslova filma, uspješan je činovnik na republičkoj razini. Jedna njegova neoprezna i usputna izjava pred ljubavnicom, udružena sa njenom ljubomorom i osvetoljubivošću, odvodi ga u zatvor. To će izazvati seriju promjena u njegovom životu i u životu njegove obitelji. Njegov mlađi sin, šestogodišnji Malik promatra i komentira sve što se događa oko njega, ali će tu biti dosta stvari koje on nikada neće moći razumijeti. Kako je sam Kusturica objasnio, “Želio sam snimiti film koji bi govorio o tom razdoblju kroz oči dječaka koji proživljava sve posljedice činjenice da mu je otac u zatvoru”.

Danijel J. Goulding, Jugoslavensko filmsko iskustvo, 1945.-2001., Zagreb 2004., 166.

1. Zašto se 1948. kao tema jav ja tek 80-tih u jugos avenskom fi mu?
2. Što mis iš, zašto se krupni društveni i po itički dogadaji objašnjavaju kroz vizuru djeteta?

‘BEKRIJA SI!’, CIJELO SELO VIČE...“

život na se u i u gradu u SFRJ 1945.-1980.

Gdje se kva itetnije živje o: na se u i i u gradu?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Primjenjiva je u nastavi vezano uz metodske jedinice Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (1945.-1990.), kao i uz tematsko ponavljanje. Cilj radionice jest na različitim razinama usporediti kvalitetu svakodnevnog života u selu i gradu te istovremeno razvijati parlamentarizam, izgradnju vlastitih stavova i poštivanje tuđeg mišljenja.

ISHOD

- stvoriti sliku o životu na selu i životu u gradu u SFR Jugoslaviji
- uočiti promjene na selu i u gradu te njihov međusobni utjecaj
- vježbati kritičku analizu povijesnih izvora, uočavanje bitnog u tekstu, kauzalnosti i donošenje samostalnih zaključaka
- razvijati interes za povijest određenog razdoblja te stjecati sklonost timskom radu i razvijanju parlamentarnosti

TIJEK RADA

1. korak

U uvodnom dijelu voditelj će objasniti tijek radionice (timski rad, debata i zaključak). Zatim će sudionike podijeliti u 6 skupina i odrediti im zadatke.

1 grupa:

OBITELJ I STANOVANJE
NA SELU I U GRADU

2 grupa:

HIGIJENSKO-
ZDRAVSTVENI UVJETI

3 grupa:

VJENČANJA NA SELU I
U GRADU

4 grupa:

PROMJENE I
MIGRACIJE SELO-GRAD

5 grupa:

MENTALITETI
I SLOBODE

6 grupa:

ZABAVA

90 minuta

Svaka će skupina dobiti 15 minuta vremena za analizu izvora, odgovaranje na postavljena pitanja, dopunjavanje eventualnih tablica i raspravu unutar skupina. Skupina E. (Mentaliteti i slobode) može poslušati i tonski zapis analiziranih pjesama.

2. korak

Predstavnici skupina će u 2-3 minute izložiti zaključke te upoznati ostale skupine s materijalom koji su analizirali (ukupno 15-ak minuta).

3. korak

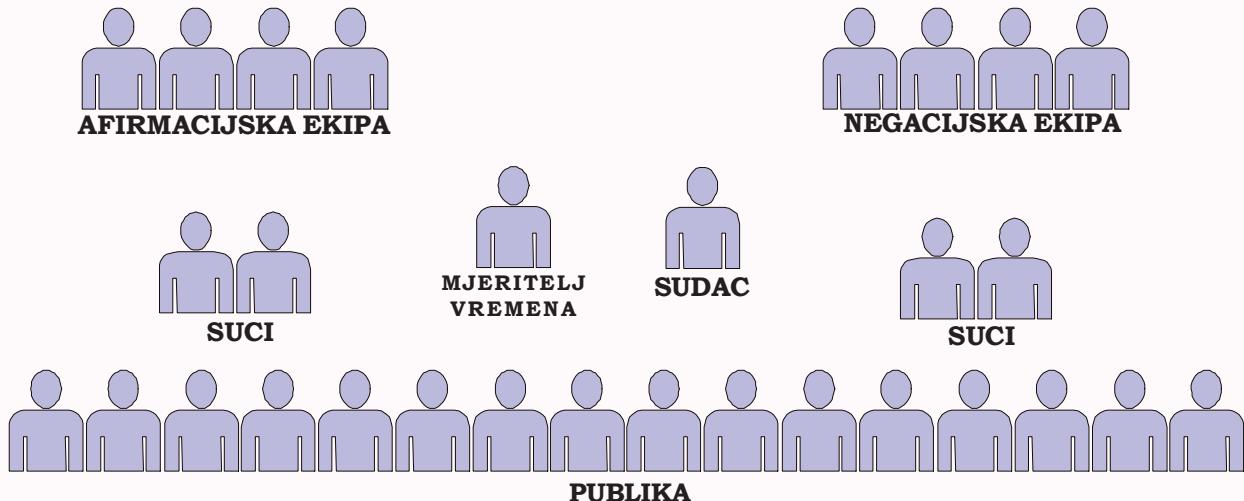
Sudionike ćemo podijeliti u dvije skupine (4 člana) i razviti debatu na temu: **Život u gradu bio je kva itetniji od života na se u.** Afirmacijska skupina će argumentirano morati braniti ovu tezu, a negacijska skupina će je morati pobijati. Članove skupina treba odrediti prema afinitetima nakon prvog dijela radionice. Odrediti mjeritelja vremena i 5 sudaca. Ostale ćemo rasporeediti kao publiku.

Objasniti pravila debate:

1. Govori sudionika traju 4 min.
2. Predviđena je mogućnost međusobnih ispitivanja suprotstavljenih strana (do 1 min.)
3. Može se dopustiti uključenje nekolicine govornika iz publike.
4. Ne dopušta se prekoračenje vremena (zvučni signal mjeritelja).

Kako se ne bi govorilo u isti glas, koristit ćemo predmet koji će glumiti mikrofon, mjeritelj vremena će imati štopericu i zvono/trubu kojom će označavati prekoračenje vremena.

Ukupno vrijeme za trajanje debate: 30 minuta.

4. korak

Na kraju, suci trebaju odlučiti tko je uvjerljivije zastupao svoju stranu, za ili protiv. Presudu će donijeti neovisno, na malim papirićima. Svaki sudac će obrazložiti svoju presudu.

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA

Odmah po oslobođenju, vlast je u Jugoslaviji imala dva cilja: obnovu razorene zemlje i sređivanje gospodarskih prilika. Nakon obnove, slijedila je etapa industrijalizacije i elektrifikacije. Velika sredstva bila su uložena u tešku industriju, energetiku, rudarstvo i vojnu opremu, a zapostavljen je razvoj lake industrije i infrastrukture. Većina stanovništva živjela je u priličnom siromaštvu, na što je utjecala i ekonomска blokada s istoka, koja je onemogućila izgradnju planiranih industrijskih postrojenja, te pomanjkanje deviza za nabavku opreme sa zapada. U razdoblju od 1955.-1961. Partija je propagirala jugoslavensko privredno čudo i najavljuvala dostizanje visokorazvijenih zemalja. Država je imala nadzor nad investicijama, koje su u određenoj mjeri pristizale do manjih gradova, prema državnom planu. Bez zapadne pomoći početkom šezdesetih, gospodarstvo je počelo stagnirati: industrijalizacija je zastala, poljoprivreda je nazadovala, seosko se stanovništvo smanjivalo. Partijski je vrh uočio da je umjesto povećanja proizvodnje i uključenja u međunarodno tržiste, Jugoslavija ostajala u zatvorenoj privrednoj politici. Zbog toga je odlučio provesti privrednu reformu (1965.) koja je imala odraza i na društveni život. Promjene su bile uočljive na selu i u gradu.

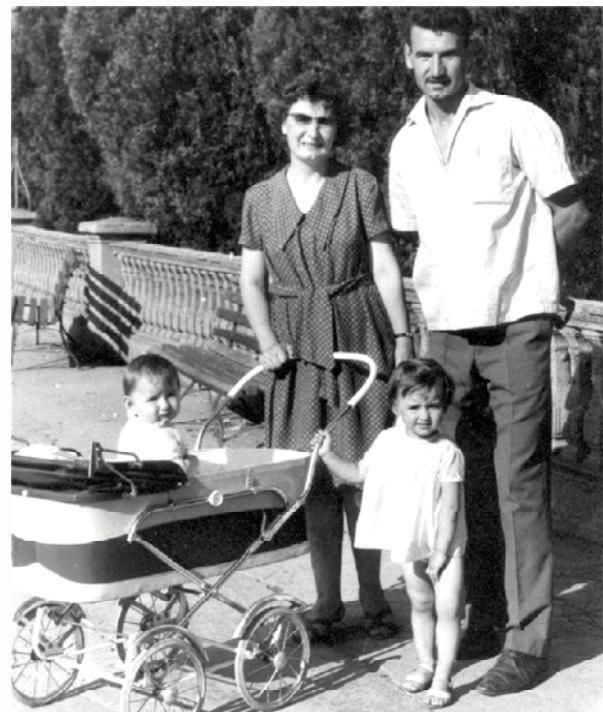
S ika 1: Seoska kuhinja, Hercegovina
1970-e

S ika 3. Grad Dubrovnik, 1966.

S ika 2. Selo u Srbiji 1960-e

S ika 4. Grad Svetozarevo, 1960.

1. Ana izirajte ove fotografije.
2. Koje su obite ji brojnije? Hoće i to utjecati na kva itetu života i standard?
3. Usporedite odjeću i namještaj.
4. Pokušajte izvesti zak jučak o kva iteti života na se u i u gradu.

	Broj čanova obite ji	Namještaj	Odjeća	Kva iteta života/standard
SELO				
GRAD				

SANITARNE PRILIKE U BEOGRADU 1945. GODINE

„Navršilo se već devet mjeseci kako je Beograd oslobođen, a beogradske ulice, bulevari, trgovini i tržnice prekriveni su još uvijek manjim ili većim gomilama smeća i raznovrsnim otpacima dnevnog života. Vanjski izgled grada je takav da kod svakog dobromanjernog čovjeka mora izazvati rumenilo stida i živo negodovanje...Njegoševa ulica je gotovo u cijeloj svojoj dužini, a osobito uz gimnaziju i Cvetni trg, gusto prekrivena najraznovrsnijim otpacima kao slamom, sijenom, konjskom nečistim, papirom, perjem, korama od lubenice itd uz ogroman broj muha... Stanje sanitarnih prilika u Beogradu, a i u mnogim drugim gradovima u našoj zemlji je takovo da je upravo krajnje vrijeme i nužda da se i kod nas stvori naročita organizacija zvana sanitarna inspekcija, kao što postoji u drugim zemljama, a osobito u SSSR - u”.

SANITARNO-KOMUNALNE PRILIKE U ZENICI 1950. GODINE

“U vezi sa sanitarno-komunalnim prilikama, važno je podvući jako izražene anti-sanitarne prilike koje se uočavaju na samim gradskim ulicama. To se vidi iz podatka da se 2/3 ulica uopće ne čisti, a na ulicama je nađeno 3500 komada balege, 7492 kg đubreta i otpadaka, 190 ispljuvaka i 10 ljudskih fekalija. Sloj prašine sitne i rastresite koji pokriva zeničke ulice, prosečno iznosi 2,4 mm debljine, a gustina prašine u vazduhu je veoma velika.”

SOLIDARNOŠĆU DO ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA ZEMLJORADNIKA

(30. X. 1974. god.)

„Često smo konstatirali da stanje zdravstvene zaštite poljoprivrednika znatno zaostaje za zdravstvenim stanjem i zaštitom radnika, da je oko 50% poljoprivrednog stanovništva starije od 50 god. da poljoprivredni nedostaju prije svega srednja, radna i proizvodno visoko sposobna generacija, koja se gotovo u cjelini zaposlila u industriji ili otišla na rad u inozemstvo.

Raslojavanje sela i „bjeganje od pluga” je sve izraženije uprkos „zelenom planu” i povoljnositima koje su stigle u posljednji čas. Dohodak koji se stiče izvan poljoprivrede znatno je lakši. Neriješeno zdravstveno osiguranje poljoprivrednika ima presudnu ulogu u preorientiranju zemljoradnika na druge profesije. Plaćanje pregleda, lijekova, laboratorijskih i rendgenskih usluga, bolničkog liječenja i dr. predstavlja veliki izdatak, osobito za mnogočlanu domaćinstvo sa niskim dohotkom... Stalnim radnim odnosom u drugim djelatnostima ili zapošljavanjem u inozemstvu ta boljka se automatski otklanja...Zbog stalnog povećanja cijena zdravstvenih usluga, koje rastu brže od dohotka poljoprivrednih proizvođača, položaj poljoprivrednog domaćinstva, kad oboli član (stariji od 15 i mlađi od 65 god.) se iz godine u godinu povećava. Ako se usporede cijene zdravstvenih usluga iz listopada 1973. god. sa cijenama koje važe u listopadu 1974. god. vidi se da su se one prosječno povećale za oko 50%).»

1. Usporedite ove izvore.
2. Kakve su komuna no-zdravstvene priike u gradu, a kakve na se u?
3. Povedite raspravu o tome gdje se zdravije živi: u se u i i gradu?
4. Argumentirajte svoje stavove.

IZJAVA O VJENČANJU NA SELU (Kupinec, 31.12.1964.-2.1.1965.):

«Svadba je bila u matičnom uredu u Kupincu. Nazočno je bilo 150 ljudi. Dolazili su iz Zagreba vlakom (osim strica koji je došao taksijem), a iz Kupinca pješice ili konjima i kolima. Imali smo živu glazbu: violinu, dvije bugarije i harmoniku. Svadba se odvijala u mojoj rodnoj kući. Bili smo normalno obučeni, nitko nije bio u nošnji, osim maškara koje tradicionalno dolaze u svatove. Čak ni ja nisam imala vjenčanicu, nego haljinu od brokata. Slavlje je trajalo gotovo tri dana: od 31. prosinca, pa do jutra 2. siječnja. Svadba je bila jako vesela, sve s domaćom hranom.»

*Izjava Ane Filipašić, r. 1942.,
službenice PTT u mirovini*

Selo Botovo pokraj Koprivnice, svadba 60-tih

Građanski brak, Zagreb 1967.

IZJAVA O GRAĐANSKOM VJENČANJU (1966.)

«Mi nismo bili tipična gradska svadba. Išli smo na svadbu autobusom s kumovima i rođbinom na općinu Medveščak. Nismo išli u autima kolonama, s trubljenjem onda tak' nije ni bio običaj. Lijepo smo svi sjeli u dvoranu za svadbe. Ja sam imala svjetlosivi kostim (nisam imala vjenčanicu do poda), a suprug odijelo, koje smo oboje imali na njegovojoj promociji 1965. Matičarka je pročitala obvezе i dužnosti supružnika, izmjenili smo prstene, potpisali dokumente i to je bilo to. Poslije toga smo sjeli u autobus, vratili se natrag u stan njegovih roditelja gdje je bila priređena večera za rođbinu, kumove i prijatelje, nas 16. Poslije su se oni ostali družiti, a mi smo pokupili stvari i otisli na vlak do Splita spavaćim kolima i na Brač na bračno putovanje. Slično su se vjenčali šogorica i šogor 1969., ali oni su se vjenčali na Markovom trgu i otisli u mali restoran gdje je večeralo njih desetak. Ali ja nisam bila tamo jer sam bila u rodilištu.»

Izjava Milice Dukić, r. 1938, učiteljice u mirovini

1. Usporedite ove izvore.
2. U čemu se razlikuje svadba na selu od svadbe u gradu?
3. Razmislite kako će izgledati svadba u gradu ako su moderni adenci pridošli sa seća?
4. Može li svadba biti pokazate jekva istete života? Objasnite zašto.

O PERSPEKTIVI RAZVOJA U OPĆINI ŽUPANJE

“Ako ste pomislili da je problem nezaposlenosti izraženiji u većim, razvijenim gradovima nego u nerazvijenijim poljoprivrednim krajevima – niste u pravu. (...) Problemi vezani uz zapošljavanje jednako pogađaju sve mlade koji traže posao, bez obzira na njihovu školsku spremu ili mjesto prebivališta. (...) Značajna ulaganja u dvije farme muznih krava, farmu rasplodne junadi i u kapacitete za doradu sjemenske soje donose mogućnost otvaranja novih radnih mjesta. (...) Velik broj mladih okreće leđa poljoprivredi samo zbog pogrešnih shvaćanja o selu, mada poljoprivreda u principu pruža mogućnost za ostvarenje većeg dohotka i boljeg standarda nego mnoge druge privredne grane. A sigurno je da mladi ne bi u tolikom broju odlazili u gradove kada bi na selu imali bolje uvjete za život i osiguranu egzistenciju.

Polet, br. 254., 1. III. 1984., str. 10.

O PROMJENI NAČINA ŽIVOTA NA SELU

„Posavina i Turopolje promijenili su osamdesetih izgled ali i način života zahvaljujući tehnološkom napretku. (...) Još prije 10 ili 20 godina kloparali su drvenim kolima i klopali drvenim žlicama iz drvenih zdjela. (...) Kad je prije koje godine u selo stigao prvi televizor, svi smo išli gledati to čudo. Sad ga ima svaka kuća. (...) Ljudi prodaju konje da kupe traktor. Tko traktor, tko auto, netko traktor i auto, netko dva automobila. Parni i neparni. Jedan vozi žena, drugi vozi muž. (...) Bijeli hladnjak za zamrzavanje nazivaju škrinjom. I tu bijelu škrinju ima svaka kuća. (...) Sva su sela puna bijelih kuća. Svaka druga zidana, svaka druga drvena, a gotovo svaka iznutra je bijela. (...) Još prije pola godine ta su sela bila stotine ljeta iza gradova. A nadomak Karlovca i Zagreba. Samo pola dana drndanja zaprežnim kolima, sad su pola sata vožnje do Karlovca, ni toliko do Zagreba. Dok se Jugoslavija elektrificirala i asfaltirala, oni su škiljili uz petrolejku i gacali po blatu. Kad su se drugi televizirali, oni su se elektrificirali i asfaltirali i potom pobijelili od kućanskih aparata. Sad se bijeli svijet kompjuterizira, a ni Pokuplje nije daleko od toga.“

„Ahil stigao kornjaču“, Svijet, br. 7, 1980. str. 32.

1. Usporedite ove izvore.
2. Kakve se promjene događaju na se u 80-ih godina?
3. Što možete zaključiti o migracijama se o-grad i o perspektivi razvoja se a?

SKUPINA 5

MENTALITETI I SLOBODE

BEKRIJA SI CIJELO SELO VIČE

„Im' o kuću, nemam je,
Im' o zemlju, prod'o je.
Svo imanje prokock'o
Pa šta? – Bio mi ćeif...
Zar je tako nešto grijeh?
Im' o dragu, nemam je,
Imam zato druge sve.
Sve sam pare prokock'o
Pa šta? – Bio mi ćeif...

Zar je tako nešto grijeh?
Bekrija sam, bekrija sam prvi,
Bekrija sam, to mi je u krvi.
Bekrija sam, ljudi!
‘Bekrija si! – cijelo selo viče.
‘E pa jesam, šta se koga tiče!“

Bijelo dugme, LP Šta bi dao da si na mom mjestu, 1976.

1. Što na teme ju ove pjesme možete zaključiti o mentalitetu se a?
2. Može i pojedinac na se u voditi život kakav je?

NEPRILAGOĐEN (FILM)

„Danas sam bacio radio kroz prozor,
Razbio se u tisuću komada,
Na programu nije bilo ništa za mene,
Samo reklame i dileme.

Radio, ovo je tvoj kraj,
Radio, baj, baj, baj...
Radio, ja sam ostao isti,
Ja sam neprilagođen!

Izašao sam,
Ljudi su se okretali za mnom,
Svi su upirali prstom u mene,
Ja sam neprilagođen!

Djevojke su daleke,
Djevojke su meke,
Djevojke su daleko od mene,
Ja sam neprilagođen!”

Film, LP Live u Kulušiću, 1980.

BITLES

„Frizure krojile su svijet,
i na žalost danas opet.
Mnogo godina od sad,
preko polja išao sam tad.
Sjećam se, bio je maj,
na polju vrlji Štajerci.
Krumpir su okopavali.

Gle te ga, kako dugu kosu ima
Je l to dečko ili cura?
Gle te ga, Bitlsa!

Čuj ti, Bitls zmazani,
nemaš u glavi pameti,
Kristuš čupavi!

Dugu kosu odbaci,
misno odijelo obuci!
Pa majicu ljepšu, drugu,
I juriš na cugu!

Nedugo potom osišao sam se,
kupio odijelo, odlazio na posao
Gle te ga, muža zalizanog!
Je l to dečko ili cura?
Gle te ga, šminkera!

Čuj ti, s cipelama špičastim,
nemaš u glavi pameti,
šminker blesavi!

Odbaci te parfeme,
i pusti kosu pravu!
Pa nemoj med lizati,
Muškarac ćeš pravi postati.“

Lačni Franz, LP Ikebana, 1979.

1. Kako se o doživjava novitete koji doze iz grada?
2. Jesu i promjene u gradu i se u istovremene?

1. Usporedite tekstove svih pjesama i Raspravite unutar skupine: o odnosu sredine prema pojedincu, o s obodi pojedinca u gradu i na se u, o stupnju otuđenja i drugo.
2. Uočavate i više razlike i iščnosti na reaciji se o-grad

LJUDI IZ GRADOVA (EKV)

„Pridi bliže i pogledaj dobro
kuda vode ovi tragovi
tamo svetla gore u noći
ta su svetla naši gradovi

Svako svetlo je jedan stan
u stanu krevet, sto, stolice
plavo svetlo preko plavih lica
i plavi glas iz plave kutije

Ljudi iz gradova
ljudi iz gradova

Da li možeš prepoznati lica
lica ljudi iz gradova
da li možeš prepoznati govor
govor ljudi iz gradova
Mi smo snažni, mi smo jaki
ljudi iz gradova.
Mi smo snažni,
mi smo jaki.

Prvi dan smo sedeli
i prvi dan je prošao kraj nas
drugi dan smo sedeli i čekali
i drugi dan je prošao kraj nas
treći dan već smo pružali ruke
i treći dan je prošao kraj nas
peti dan smo sedeli i čekali
i plakali i sedeli
i čekali i plakali...“

Ekatarina Velika, LP Ljubav, 1987.

1. Kako autor pjesme opisuje ljudi iz gradova?
2. Što na teme ju izvora možemo saznati o njihovom društvenom životu?
3. Postoji i u gradu otuđenost?

PRIMJER ZABAVE U STOCU

„Ove zime je monoton život u Stocu, jer omladina nema takoreći nikakvog zabavnog života. Odred izviđača „Danilo Soldatić“ iz Stoca, koji je okupio priličan broj omladine, donio je odluku da se organiziraju interni plesovi to uz gramofon. Jedne večeri u prostorije je ušao milicajac (...) koji je dobio naređenje da zatvori prostorije, jer ples nije najavljen i odobren. Kada omladinci nisu htjeli napustiti prostorije, tada je milicajac zatražio osobnu kartu od M. T. Milicionar je vratio legitimaciju naglasivši mu da će biti kažnjen. (...) Ako ne smijemo održavati interne plesove, onda gdje da provodimo vrijeme? Preostaje nam jedino da idemo u birtije, što nam je izgleda - dozvoljeno.“

- ?** 1. Tko je organizirao zabavu u Stocu i kako?
- 2. Zašto je ples prekinut?
- 3. Koja je alternativna mogućnost zabave madih?

PRIMJER ZABAVE U MANJEM GRADU (IVANIĆ-GRAD, 1980)

»U ljetnim mjesecima omladina se okuplja na javnim mjestima: trgu, parku ispred pošte, po pedesetak omladinaca skoro do ponoći. A zimi smo u bifeima kojih ima previše. Stoji se pored šanca i pije, sluša jukebox. Dobili smo dvije vlažne prostorije u staroj općinskoj zgradbi, veličine tri sa dva metra. Sad je tamo arhiva. Društveno-političke organizacije malo vode brigu, pozivaju nas na razgovore, ali ne pružaju ništa konkretno. No čeka nas malo vedrija budućnost. U izgledu je gradnja omladinskog sportskog doma. (...) I u seoskoj sredini najfrekventnija je riječ birtije. Prazne flaše pive samo se slažu u uglove. U Posavskim Bregima bio je ranije mladi pop s mnogo sluha za probleme omladine. Dopustio je mladićima da igraju nogomet na crkvenom zemljištu, kupio je i loptu. Manji dio omladine je našao svoje sadržaje u Narodnoj tehnici, drugi opet u pjevačkom zboru... Onaj veći dio čini šutljivu večinu. Šute i ispijaju svoje gemište. I tako. Mir vlada sve dok se ne dogodi neki ispad, sve dok se ne razbije staklo u prostoriji za ples, dok se netko ne pobluje i potuče, pa se započne sa sastančenjem i traženjem krivca. A krivca ne treba tražiti, zar ne?«

Ivanić-Grad; *Od šanca do šanca, Polet* br. 117, 16. I. 1980., str. 14

- ?** 1. Što poduzimaju društveno-političke organizacije u prijedlogu kvalitetnije zabave madih na se u?
- 2. Tko još nudi rješenja i kakva?
- 3. Raspravite o tome tko bi mogao biti stvarni krivac za povremene izgrede

PRIMJER ZABAVE U GRADU (ZAGREB, 1978/79.)

»Od početka prošle sezone (1978/79) u zagrebačkom Studentskom centru je disco-club svakog petka rezerviran za program koji okuplja mlade ljude. Tako je počela raditi ‘3. linija’. (...) Program koji je u početku zacrtan ostao je isti do danas, a to znači: 1. prezentacija jugoslavenskog rocka i jazz-a, 2. pružanje mogućnosti neafirmiranim bendovima da sviraju i gnjave posjetioce; 3. prezentacija zagrebačkih šansonjera; 4. tu i tamo dofurati nekog izvan Juge; 5. održavati jam-sessione; 6. potpomagati bendove kojima je to potrebno ustupanjem prostora za vježbanje. Program petkom traje od 20 do 01, a odvija se istovremeno u dvije prostorije. U drugoj prostoriji gledaju se filmovi. (...) Ove godine (...) bit će više mjesta za dramske amaterske sekcije koje su već počele raditi u okviru studentskih domova, pojavljivat će se češće i poezija, šansona, televizija, a planiraju se i neke likovne akcije. Poučeni dobrim iskustvom i posljednji slobodni dan disco-kluba (ponedjeljak) pretvorit će se u glazbenu slušaonicu (...).«

Polet, br. 121, 12. II. 1980., str. 12-13.

- ?** 1. Što je «treća linija»?
- 2. Kakvi su danijni poslovi zagrebačkog Studentskog centra?

Kamena s ramena

P esnjak

Maškare

Bračni par Živković

1. Ana izrajte ove s ikovne izvore.
2. Koji prikazuju ob ike zabave u gradu, a koji na se u?
3. Koje vam fotografije dje uju spontano, a koje namještene?
4. Koji su ob ici zabave b iži tradiciji, a koji modernom?
5. Koja vrsta zabave vam se čini atraktivnijom? Argumentirajte svoje mišjenje.

„SUMNJIVO IGRA NOVA GENERACIJA”

odnos mlađih i starih u SFR Jugoslaviji

Mlađi-stari: generacijski ili ideološki sukob?

DIO ZA UČITELJE

CILJ Na temelju analize izvora i rasprave pronaći odgovor na ključno pitanje: Kakav je bio odnos mlađih i starih u SFR Jugoslaviji te radi li se o generacijskom ili ideološkom sukobu?

- ISHOD**
- analizom izvora stjecati znanja o odnosima između generacija na području SFRJ
 - uočiti promjene koje se događaju 60-ih godina 20. stoljeća
 - formulirati i braniti svoje stavove, uz uvažavanje drugih mišljenja

TIJEK RADA

1. korak

Voditelj će porazgovarati s nazočnima i upitati ih sukojavaju li se oni s roditeljima. Ako da, oko čega? Na ploči/flip-chartu u obliku grozdova može se skicirati i izdvojiti glavne točke sukoba. Zatim će upitati nazočne smatraju li da takvih sukoba nije bilo prije 40-ak godina?

2. korak

Nakon toga sudionicima će prezentirati uvodni tekst. Ovaj tekst je idealan za kontekstualizaciju cijele radionice.

KONTEKSTUALIZACIJA

45 minuta

«Podjela na staru i mladu generaciju, na ‘konzervativne’ i ‘gnjevne mlađe ljude’ u biti je umjetna; nitko još nije odredio kad čovjek napušta tabor mlađih i odlazi u stariju generaciju.

Ipak, razlike postoje. Mlađi uvijek donose nešto novo, oni nešto žele izmijeniti. Od načina odijevanja i boje kose, do pogleda na određene probleme i cijelog morala jednog vremena.

Povijest je pokazala da u novom što ga mlađi donose ima uvijek dovoljno pozitivnog. Historija nas, doduše, uči da su mlađi u svojim nastojanjima uvijek bili i sputavani. To je donekle razumljivo kad znamo da je riječ o još neformiranim ličnostima, ali s druge strane znamo također da su pretjerana sputavanja dovela do pravog revolta mlađih i potpune izmjene načina života i morala jednog društva. (...)

Začudo, akcije ‘vojske spasa’ u posljednje vrijeme kao da su počele rasti. Njihova borba protiv ‘ekscesa’ mlađih pretvorila se u pravu kampanju. Kampanju protiv crnih pulovera i duge kose, protiv mini-sukanja i električnih gitara. Akteri te borbe zaboravljaju pri tom da su i sami jednom nosili ‘šimi’-cipele i plesali ‘razvratni’ tango i da su se s roditeljima prepirali zbog čudnih frizura i sukanja tri prsta ispod koljena. (...)

Zaboravljamo, na žalost, da sve ekstremno novo što mlađi donose nije ništa drugo nego reakcija na pritisak što ga obično bez razloga vrši jedan dio starog društva.» (Studio, br. 121, str. 4-5, 30.VII-5.VIII. 1966.)

3. korak

Zatim će postaviti ključno pitanje: U odnosima mladih i starih, radi li se o ideoološkom ili generacijskom sukobu? Nazočne će podijeliti u 6 skupina. Svaka će skupina dobiti izvore na kojima će raditi.

4. korak

Sudionici u skupinama analiziraju izvore (10 min.), raspravljaju unutar skupine, odgovaraju na pitanja i pripremaju prezentaciju zaključaka skupina. Voditelj obilazi skupine i po potrebi usmjerava njihov rad.

5. korak

Predstavnici skupina prezentirat će zaključke svojih skupina. Svaki će za to imati do 2-3 minute vremena, možda i koju minutu više ako se razvije rasprava. Shodno zaključcima skupina, voditelj će upisivati +/- u tablicu. Ako sukoba ima napisat će radi li se o ideoološkom (I) ili generacijskom (G) sukobu.

6. korak

Nakon toga će svi aktivno pogledati insert iz filma «Sjećaš li se Dolly Bel?» Emira Kusturice. Odgovorit će na pitanja, a zatim će se razviti kratka rasprava te pokušati izvesti zaključak radi li se o generacijskom ili ideoološkom sukobu.

Tablica 1 Predložak za flip-chart (uz prezentaciju rada grupa)

SUKOB MLADI-STARI	MODA 1	MODA 2	SELO-GRAD	ZABAva	GLAZBA
(+/-) (I i i G)					

Godine 1967. na ulicama gradova SFRJ (pa i u školama) pojavile su se mini-suknje. Pročitajte kakve su bile reakcije.

ANKETA O MINI SUKNJAMA

B. Žukina (Zagreb, 19. g.): »Smatram da se takva moda neće održati jer je nepraktična i napadna.«

J. Ševe j (Zagreb, 16. g.): »Prihvatile sam mini sukne s velikim oduševljenjem, jer su praktične i mladenačke. (...) Takvu bih suknu nosila kad bi se tome protivio i moj momak. (...) Ipak, mini je samo „ludi val“ koji će oluja modnih valova izbrisati.«

B. Crnković (Rijeka, 17. g.): »Ne sviđaju mi se i vrlo su nepraktične. Ne bih je obukla ako se to ne bi sviđalo mom prijatelju. Ta će moda proći kao i svaka druga.«

M. Spoja (Petrinja, 17. g.): »Kada sam na televiziji a poslije već i u našem gradu vidjela djevojke kako nose mini sukne, nisam bila oduševljena i to mi se baš nije sviđalo. Ipak, mislim da će se ta moda dugo održati. Zašto bi to bilo gore od bikinija koji se tako dugo nose?«

Plavi vjesnik, br. 634, 17. XI. 1966., str. 16

Mini sukne u Beogradu, 1967

MINI U KLUPI

«Mini-suknje su se pojavile u ljeto 1967. godine. Kad su učenice na jesen došle u njima u školu, morale su ići kući na presvlačenje. Došlo je do sukoba mišljenja: profesori se nisu mogli složiti s kratkim suknjama, a učenice su tvrdile da su im sukne sasvim normalne. Prof. Tomislav Zupčić, ravnatelj VII. gimnazije u Zagrebu je izjavio: »Smatramo da je to novi val koji će kao i mnogi drugi proći. Našim učenicima ne zabranjujemo da nose mini sukne. (...) Preostaje nam jedino nada da neće biti superkratkih minija.« (...) Prof. Marijan Cukor kaže: »Odlučili smo da što manje o njemu govorimo, jer smatramo da ćemo ga tako prije otkloniti nego zabranama. (...) Mini će proći kao što su prošli mnogi modni krikovi. Važno je da su đaci na mjestu i da odgovaraju svojim obvezama.« Društvene misle u II. gimnaziji. Ondje je profesorica zamolila učenicu da ode kući i promijeni haljinu. »Bilo je to zaista pretjerano«, rekla je ravnateljica, »Suknja je bila toliko kratka da se učenica nije smjela ni sagnuti. Sada učenice moraju nositi kute.« Učenice VII. gimnazije kažu: Volimo mini i smatramo da nam se ne bi smjelo braniti da ga nosimo. Jer nije važno koliko je suknja dugačka, već koliko pratimo nastavu, koliko učimo i znamo.»

Plavi vjesnik, br. 679, 28. IX. 1967., str. 11.

1. Ana izrajte izvore.
2. Kakve su bile reakcije na mini-suknje (madih, starih, prosvjetnih djelatnika)?
3. Promotrite sliku.
4. Možete i pretpostaviti kako bave komentiraju novu modu?
5. Raspravite unutar skupine o kojim je novom pitanju.

SMIJEM LI KAO ČLAN SK IMATI DUGU KOSU?

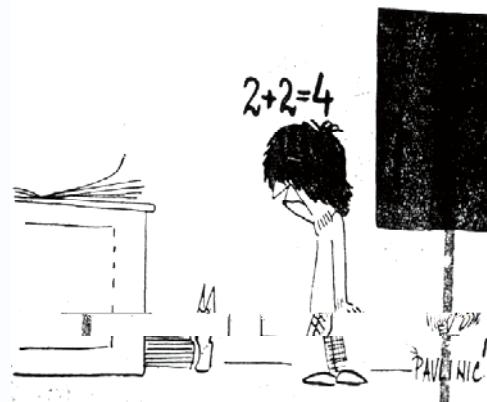
»Mislim da je moj otac na temelju vrlo rasprostranjenog mišljenja da je duga kosa simbol huliganstva, razmišljao kako će me drugovi u sadašnjoj organizaciji SK ocijeniti ako se na sastanku pojavim s nekoliko centimetara duljom kosom. I mene osobno interesira: smije li omladinac, član SKJ, imati dugu »huligansku« frizuru? (...) I dok me majka uvjerava da odem na sastanak s beatles frizurom, otac je pristaša taktičnjeg nastupa: najprije želi »ispitati atmosferu«. Mislim da će ipak poslušati majku, jer u statutu SKJ ništa ne piše o dugoj kosi.«

Plavi vjesnik, br. 648. str 3, 23. II. 1967.

KO STE VI ČUPAVCI?

Komentari su bili oštiri, ocjene jednodušne. Mladići i djevojke duge kose s kojima smo razgovarali otvoreno su tvrdili kako smatraju da su sve optužbe koje se iznose protiv njih neosnovane. Nema razloga da ih se tretira kao lošiji dio ili čak kao „talok“ njihove generacije, oni čak i ne osjećaju potrebu da se njihove manire pripisuju generaciji i da se na čitav fenomen gleda uspoređujući ga s modama starijih generacija. (...) Žalosno je da prosvjetni radnici, dakle oni kojima bi već zbog toga što odgajaju mlade horizonti trebali biti široki, nemaju razumijevanja za nešto što je već postalo svakidašnje i normalno. (...)

Studio, br. 132., 15.X- 21.X. 1966, str. 6-7

PISMO GRUPE RODITELJA

«Ne znam kakvu intenciju ima vaš list posvećen uglavnom djeci i omladini, jer po sadržaju ne vidim ni trunke odgojnog i kulturnog u njegovim tekstovima. (...) Koliko Muvička omladina Zagreba ulaže napora da odgaja omladinu u duhu prave muzike, toliko vi na drugoj strani servirate samo to žalosno urlanje i zavijanje ili amatersko nabijanje po raznim „instrumentima“. (...) Vaš je list po sadržaju mizeran i to je činjenica. Vaše ilustracije prikazuju samo neke čupavce i kretene. Ne mogu nikako razumjeti što oni s tim dugim i čupavim frizurama žele, a što vi kad ih propagirate. Ovo je sve skupa jedna velika kulturna sramota koju će povijest jednom zabilježiti. (...))»

Pismo skupine roditelja Plavom vjesniku, br. 656., 1965.

1. Kako novine komentiraju pojavu duge kose?
2. Kakav je stav roditelja, a kakav prosvjetnih radnika?
3. Smatrate i opravdanom dvojbu „Smije i član SK imati dugu kosu i i ne?“
4. Argumentirajte svoje stavove. Raspravite unutar skupine o kijučnom pitanju.

ODNOS MLADIH I STARIH U GRADOVIMA

| Globus na temelju opširnih anketa analizira imaju li današnje djevojke i mladići dovoljno mogućnosti | da žive onako kako žele. Uzorak je činilo 1400 djevojaka u dobi 17-22 godine iz Siska, Beograda, | Karlovca, Ljubljane, Varaždina i Zagreba.

«Razlike nastaju na relacijama, na primjer, Zagreb-Varaždin ili Beograd-Sisak. Ljubljanska radnica ima mnogo slobodnija shvaćanja o životu negoli varaždinska maturantica. U Sisku su roditelji mnogo stroži negoli u Zagrebu. U Varaždinu djevojke navečer smiju ostati izvan kuće najdulje do deset sati. U Zagrebu subotom i nedjeljom mnoge od njih u deset navečer tek odlaze u kinematografe. Istina je i to da su obiteljske prilike (odnosi majke i oca) u provinciji mnogo sređenije i snošljivije negoli u velikim centrima, ali je isto tako tačno da djevojke iz Zagreba, Beograda i Ljubljane misle da će svoju djecu odgajati po prilici onako kako su njih odgajali njihovi roditelji, za razliku od onih iz provincije koje kaže da će djeci dati mnogo više slobode.»

«Dobar dan, mladosti!», Globus, br. 90, str. 8-12. 19. III. 1961.

OTAC I SIN - KOVAČI PLUGOVA

| «Pomoravsko selo Trešnjevica poznato je u okolini Paraćina i Ćuprije kao naselje koje ima najveći broj | zanatlija i zanatskih radionica. Trešnjevački kolari, kovači, stolari, limari, zidari, moleri, šnajderi imaju brojne | mušterije po mnogim selima i gradovima, jer uživaju ugled vrijednih i dobrih majstora. Zanat se ovdje prenosi | sa oca na sina. To je tradicija. Sinovi zanatlija retko nastavljaju školovanje. Oni vole svoje selo, svoj dom, | svoj posao.» (25. VIII. 1971.)

STROGI OTAC, NESTAŠNO DIJETE

«U tijeku sedemdesetih godina bile su česte nesuglasice između omladinske organizacije u Mjesnim zajednicama (MZ) i ostalih društveno-političkih struktura mjesta. U tijelima kao što su Skupština ili Savjet MZ-a uglavnom su sjedili nešto stariji ljudi, koji često nisu imali previše sluha za neke potrebe mladih. (...) Takvi sukobi često i nisu imali pravi razlog, nego se iza svega ponajčešće krilo tek nekoliko usijanih glava. S jedne strane omladinci, koji su uglavnom na pogrešan način zahtijevali pravdu, a s druge strane 2 ili 3 čovjeka iz MZ-a, koji nisu mogli trpjeti da tamо neki balavci izvode nešto bez njihove kontrole. (...) Prema omladini se odnose kao strogi otac prema nestašnom djetu: pusti ga da se igra, ali ga kazni čim negdje pogriješi.»

Polet, br. 256., 15. III. 1984. str. 17.

- 1. Ana izrajte ove izvore.
- 2. Kakvi su generacijski odnosi u se u, a kakvi u gradu?
- 3. Ima i sukoba?
- 4. Gdje m adi imaju više s obode?
- 5. Raspravite unutar skupine o k jučnom pitanju

ZABAVER U OSIJEKU 1950-IH.

«Plesni orkestar "Bonzo" u to je vrijeme (početkom 50-tih op. au.) svirao u popularnom COD-u, Centralnom omladinskom domu, na uglu Ante Starčevića i Kapucinske ulice.... COD je bio svojevrstan Olimp osječke zabave i najprivlačnija gradska oaza u kojoj su se mladi okupljali, družili, plesali i zabavljali se. Svaki je nastup orkestra "Bonzo" počeo poznatom pjesmom "Crna pantera", a najčešće izvedene skladbe bile su "Night in Casablanca", "Hello Dolly", "Stardust", "Begin the Beguine", "Manhattan", "Tea for two", "Besame mucho", "Caravan" i druge. Treba reći da su sve te pjesme tada bile na popisu zabranjenih američkih šlagera, koji je objavljen u zagrebačkom "Vjesniku". No, Braco Bem nije se uzbudio, a na svoj duhoviti način teatralizirao je je i slučaj kad je zbog plesa boogie-woogie, jednom prilikom ravno s pozornice COD-a odveden u stanicu milicije, gdje je morao sam pjevati i plesati taj ples, kako bi neki nazočni dužnosnici procijenili pogubnost te glazbe za mladež.»

Branko Mihaljević, Tragovi osječke zabavne glazbe, Osijek, 2002., 59.-61.

MONOLOG JEDNOG TINEJDŽERA

«Zovem se Dolores. Osamnaest mi je godina i uskoro ću maturirati u beogradskoj gimnaziji "Moša Pijade". Upisat ću režiju ako me prime. Ne bih htjela da ovo što govorim umanji moje šanse za upis na studij. (...) Govori se da smo bezvoljni. To je donekle točno. Zapravo, slabo smo organizirani. Bezvoljnost dolazi otuda što se ni jedna akcija ne privede kraju, što se ništa započeto ne dovrši iako potencijala ima. Gomile mladih stoje po uglovima, u nedostatku pametnijeg posla već po inerciji udaraju u gitaru, ili se jednostavno okupljaju da im prođe vrijeme. Savez omladine te iste djevojke i mladiće ne može okupiti, iako oni imaju vremena napretek. Savez omladine za njih je naprosto neaktualan. Ta organizacija danas ne rješava bitne preokupacije svojih članova. Da se izrazim banalno: ako je mladiću potrebno da izvede svoju djevojku u kino, a nema novaca, SO mu tu ne može pomoći. Hoću reći, ne postoji nekakva čvrsta organska povezanost između organizacije i njenih članova i mislim da bi tu trebalo mnogo mijenjati.»

Studio, br. 164. 27.V.-2.VI. 1967., str. 28-29

U JOVCU OTVOREN DISKO-KLUB

„Poslije Krusara, Dobričeva i Mijatovca, Jovac je četvрto naselje u čuprijskoj općini koje je dobilo svoj diskoklub. Omladinska organizacija u ovom selu iskoristila je razglasnu stanicu Mesne zajednice i jednu prostoriju u Domu kulture koju je preuređila za svoje potrebe. U njoj se uz muziku sa ploča tri puta tjedno održavaju plesovi.

Tako je diskoklub pretvoren u mjesto okupljanja mladića i djevojaka. Sada je sve manje mladih u krčmama, a znatno je opao i broj omladinaca koji subotom i nedeljom odlaze u obližnje gradove, tražeći zabavu koju ranije nisu imali u svom selu.“

*Novi put, Svetozarevo,
10. II. 1971.*

1. Ukoliko jučuje i se država u zabavu mlađih i na koji način?
2. Usporedi zabavu mlađih 50-ih, 60-ih i kraja 70-ih. Kakve promjene uočavaš?
3. Mijenja i se odnos mlađih i starih u ovom razdoblju?
4. Raspravite unutar skupine o kom jučnom pitanju

1. Kakav je autorov stav prema starijoj generaciji?

- ?
1. Kako autor pjesme opisuje svoje djetinjstvo?
 2. U kakvim je uvjetima odrastao?
 3. Što možeš iz ovog teksta zak jučiti o građanskim s obodama i utjecaju ideo-ogije?

i starije generacije?

VRIJEDNOSTI

POLITIKA I SPORT

Kako je Jugosavija koristila sport u promociji svoje ideologije?

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Sport i politika mogu biti povezani. Socijalističke države su koristile grupiranje ljudi u sportskim društvima i na sportskim događajima u promociji svoje ideologije. Jugoslavija se u razdoblju od 1945. do 1990. nije razlikovala u korištenju sporta u političke svrhe od drugih komunističkih država toga vremena. U Jugoslaviji su organizirani masovni sportski događaji, jugoslavenski politički simboli bili su prisutni u sportu u Jugoslaviji, a Jugoslavija je koristila sport u promociji svoje međunarodne političke pozicije.

ISHOD

- Razvijanje vještina samostalnog rasuđivanja kod učenika
- Razvijanje kritičkog mišljenja učenika u radu s izvorima

CILJ

Korištenjem ponuđenih izvora učenici trebaju pronaći vezu između sporta i politike u Jugoslaviji

TIJEK SATA

Koristeći ponuđene izvore učenici trebaju pokušati odgovoriti na ključno pitanje radionice i pronaći vezu između sporta i politike u Jugoslaviji. Učitelj dijeli učenike u tri skupine. U prvom dijelu školskog sata sve tri skupine imaju zajednički zadatak – rad na ponuđenim izvorima. Drugi dio sata je posvećen prezentiranju odgovora na pitanja postavljena uz izvore. Svaka od tri skupine u posljednjem dijelu sata odgovara na po jedno ključno pitanje vezano za odnos politike i sporta u Jugoslaviji, a pitanja su sastavljena tako da se zadovolji model kritičkog mišljenja učenika u nastavi.

- 1. korak:** Sve tri skupine imaju zadatak odgovoriti na pitanja postavljena uz priložene izvore – 20 minuta
- 2. korak:** Predstavnici svake skupine prezentiraju odgovore na postavljena pitanja – 10 minuta
- 3. korak:** Skupine odgovaraju na ključna pitanja vezana za skupinu izvora koju su koristile u prethodnom dijelu sata i njihovi predstavnici prezentiraju odgovore: – 15 minuta

DIO ZA UČITELJE

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA

Sport i politika mogu biti povezani. Komunističke države su koristile grupiranje ljudi u sportskim društvima i na sportskim događajima u promociji svoje ideologije. Jugoslavija se u razdoblju od 1945. do 1990. nije razlikovala u korištenju sporta u političke svrhe od drugih komunističkih država toga vremena. U Jugoslaviji su organizirani masovni sportski događaji, jugoslavenski politički simboli bili su prisutni u sportu u Jugoslaviji, a Jugoslavija je koristila sport u promociji svoje međunarodne političke pozicije.

Kakva je povezanost masovnog sporta i po itike u Jugosaviji?

ZAVRŠEN AUTOMOBILSKI RELI "ZVJEZDASTA VOŽNJA BRATSTVO-JEDINSTVO"

Treba razvijati i njegovati masovni sport

- ističe se u poruci Aleksandra Rankovića*, koji je izabran za počasnog člana Auto-moto saveza Jugoslavije Tjentište, 23. svibnja

...Minutom šutnje odana je počas poginulim borcima u legendarnoj bici na Sutjesci. Potom je izaslanik pokrovitelja »Zvjezdaste vožnje« potpredsjednika Republike Aleksandra Rankovića Mato Horvatić pročitao poruku druga Rankovića učesnicima ove sportsko-turističke priredbe.

Ovakva i druga slična natjecanja – kaže se između ostalog u poruci – doprinose uspješnom i svestranom razvitku masovnog sporta. Čini mi se da nije suvišno da se i ovoga puta posebno naglasi da se u našem socijalističkom društvu, zavisno od uvjeta i interesa omladine i građana, u prvom redu treba njegovati i razvijati masovni sport u raznovrsnim njegovim oblicima i disciplinama. Fizička kultura i sport treba da služe radnom čovjeku, zdravstvenom, fizičkom i moralnom odgoju naših radnih ljudi, osobito omladine, i da kao dio općeg blagostanja služe razvijanju stvaralačkih snaga, boljem upoznavanju socijalističke domovine i bogatog povijesnog i kulturnog nasljeđa naših naroda..."

* Aleksandar Ranković bio je uz J. B. Tita jedan od najutjecajnijih jugoslavenskih političara

R. C., Oslobođenje, 24. svibnja 1965., str. 8.

1. Kako se može povezati mjesto održavanja ovog sportskog događaja sa jugosavenskom državnom po itikom?
2. U kojem kontekstu je Aleksandar Ranković spominjao značaj masovnog sporta u socijalističkoj Jugosaviji?

BILE SU I BITĆE IGRE

Prve sportske igre studentske omladine Jugosavije protekle su u atmosferi prijateljstva, bratstva i jedinstva, zajedništva... Naredne igre održat će se u Kumrovcu 1977. godine

Rekli su...

Profesor dr Zdravko Besarović, rektor Sarajevskog sveučilišta:

”Sa posebnim zadovoljstvom sam doživio prve sportske igre studentske omladine Jugoslavije na Tjentištu u Dolini heroja u vrijeme proslave 83. rođendana druga Tita, 30. godišnjice pobjede nad fašizmom. Želim da ova sportska manifestacija postane tradicionalna, gdje će se stjecati, na raznim historijskim mjestima naše zemlje, nova prijateljstva, kovati bratstvo i jedinstvo, učvršćivati zajedništvo studentske omladine Jugoslavije.”

V. Spahović, Oslobođenje, 26. svibnja 1975., str. 14.

1. Što povezuje Tjentište i Kumrovec kao mjesta održavanja sportskih igara omladine Jugosavije?
2. Zašto je rektor sarajevskog sveučilišta povezao sportske igre, rođendan jugosavenskog predsjednika i godišnjicu pobjede nad fašizmom?

SKUPINA II

TITO I SPORT

Kako je sport u Jugosaviji bio povezan sa Tita i simbolima režima?

SPORT I NEŠTO VIŠE

I nogometari, kao i ostali sporaši, uvijek su među prvima čestitali rođendan drugu Titu. Još od 25. svibnja 1945. godine, desetak dana poslije oslobođenja zemlje nogometari Crvene zvezde i Metalca, današnjeg OFK Beograda su u okviru proslave rođendana maršala Tita odigrali nogometni susret... Ostat će kao trajna uspomena da je to prijateljsko nadmetanje, začetak duge, ugodne, lijepo tradicije: da sportaši čestitaju rodendan voljenom Titu. A Tito je, usprkos državničkim dužnostima, uvijek nalazio vremena da sportaše primi, porazgovara, našali se sa njima, posavjetuje, uputi misionarsku poruku.

- Bez obzira iz koje ste republike, vi ste predstavnici sporta cijele Jugoslavije. Vani ćete vi, uglavnom, ići i dalje kao državne reprezentacije. Ići će i klubovi iz pojedinih republika. Ali, i u tom slučaju, bilo da se radi o sportašima iz republike Hrvatske, Srbije, Crne Gore, ili neke druge republike nikad ne zaboravite da ste vi iz Jugoslavije. Vi morate biti važan faktor koji će doprinositi jedinstvu naše zemlje."

Zoran Kurtović, *Oslobodenje*, 25. svibnja 1975., str. 17.

1. Zašto su sportske utakmice bile organizirane u čast rođendanskog sastanka predsjednika Jugosavije?
2. Što je bio poruka predsjednika Tita sportašima iz raznih jugosavenskih republika u njegovom govoru?
3. Zašto je sport smatrano važnim dijelom jugosavenske državne politike?

TELEGRAM KOŠARKAŠA KK BOSNE TITU 1979. god.

GRENOBLE. "Nakon osvajanja naslova najbolje ekipe u Evropi, košarkaši sarajevske Bosne uputili su telegram predsjedniku Republike Josipu Brozu Titu u kome se kaže: «Dragi druže Tito! Iz Grenoblea, gdje je jugoslavenski sport osvojio još jedno veliko priznanje i doprinio većem porastu ugleda naše zemlje u svijetu, šaljemo Vam najsrdičnije pozdrave i želje za dobro zdravlje i dug život.»" "To nije bio samo praznik Sarajeva nego i cijele zemlje, i još jedna pobjeda svega onoga što nam obećaje naš samoupravni sistem. U Grenobleu poslije meča, dugo je odjekivalo: Mi smo Titovi, Tito je naš... Bravo momci, očuvali ste ugled zemlje i za to vam danas svi kažu: Veliko vam hvala."

Sport, XXXIV, 8188, Beograd, 7. Travnja 1979.

1. Kakvi su mogli biti razlozi javljanja košarkaša KK Bosne Titu 1979. godine?
2. Kako u drugom izvoru sportski novinar povezuje sport i politiku kroz uspjeh KK Bosne?

NOGOMETNI KUP JUGOSLAVIJE

"POBJEDNICI:

1947. Partizan, Beograd
1948. Crvena zvezda, Beograd
1949. Crvena zvezda, Beograd
1950. Crvena zvezda, Beograd
1951. Dinamo, Zagreb
1952. Partizan, Beograd
1953. BSK, Beograd
1954. Partizan, Beograd
1955. BSK, Beograd
1956/1957. Partizan, Beograd
1957/1958. Crvena zvezda, Beograd
1958/1959. Crvena zvezda, Beograd
1959/1960. Dinamo, Zagreb
1960/1961. Vardar, Skoplje
1961/1962. OFK Beograd, Beograd
1962/1963. Dinamo, Zagreb
1963/1964. Crvena zvezda, Beograd
1964/1965. Dinamo, Zagreb
1965/1966. OFK Beograd, Beograd
1966/1967. Hajduk, Split
1967/1968. Crvena zvezda, Beograd
1968/1969. Dinamo, Zagreb
1969/1970. Crvena zvezda, Beograd
1970/1971. Crvena zvezda, Beograd
1971/1972. Hajduk, Split
1972/1973. Hajduk, Split
1973/1974. Hajduk, Split
1975. Hajduk, Split
1976/1977. Hajduk, Split
1977/1978. Rijeka, Rijeka
1978/1979. Rijeka, Rijeka"

Krešimir Špeletić, *Tito i Sport*, Zagreb, 1979.

1. Kako se nazivaju nogometnih klubova mogu povezati s politikom u adaptujuće ideologije u Jugosaviji?
2. Kako tumači činjenicu da je pobjednik KUP-a dobio pehar marša a Tita?

Kako je Jugosavija manifestirala svoj počast u međunarodnoj politici kroz sport?

JUGOSLAVIJA – SSSR 3:1

Manifestacije u Beogradu

Beograd, 22. srpnja

Nekoliko tisuća Beograđana večeras je od svega srca manifestiralo svoje oduševljenje zbog pobjede naše nogometne reprezentacije nad ekipom SSSR... Uz poklike Titu, Partiju i našoj reprezentaciji, manifestanti su dugo nastavili s veseljem."

Poslije završetka
prenosa utakmice
Jugoslavija - SSSR

Oslobođenje, 23. srpanj 1952., naslovna stran

1. Prisjetite se u kakvima odnosima se Jugosavija našla sa SSSR-om u to vrijeme kada se odigrala utakmica?
2. Što mislite zbog čega su judi na ulicama Beograda skandirali Titu i partiju nakon utakmice?
3. Tko je osoba na karikaturi?
4. Kako je autor karikature povezao sport, politiku i jugosavenske međunarodne odnose 1952. godine?

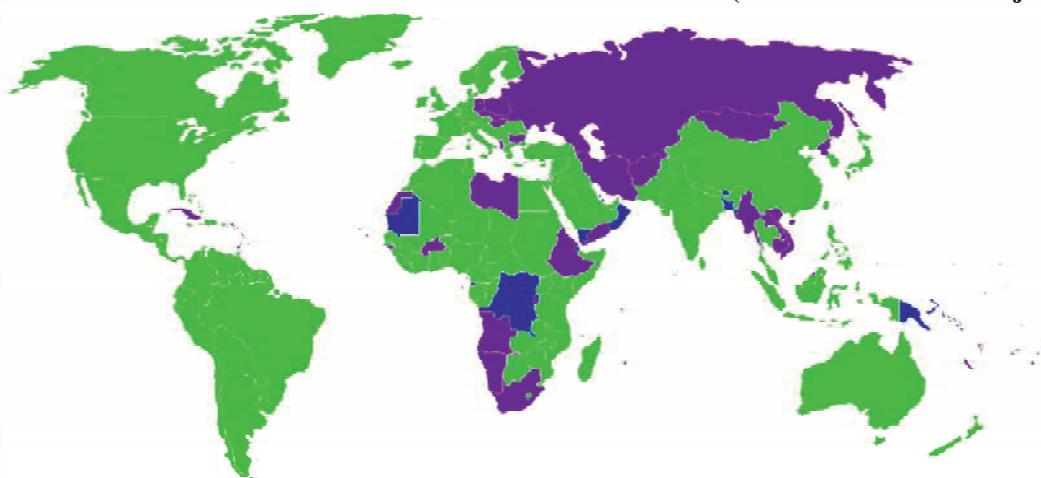
LJETNE OLIMPIJSKE IGRE 1980. GODINE U MOSKVI

"Bojkot (učešća na olimpijskim igrama), koji je za razlog imao sovjetsku invaziju u Afganistanu 1979. godine, predvodile su Sjedinjene američke države, a njih su u protestu podržale još 64 države svijeta... Kao oblik protesta protiv SSSR-a predstavnici petnaest zemalja su marširali na ceremoniji otvaranja noseći olimpijsku, a ne svoje državne zastave..."

http://en.wikipedia.org/wiki/1980_Summer_Olympics, svibanj 2007.

ZEMLJE UČESNICE OLIMPIJSKIH IGARA 1980. GODINE (označene ze enom bojom)

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5c/1980_Olympic_games_countries.PNG, 5. 2007.

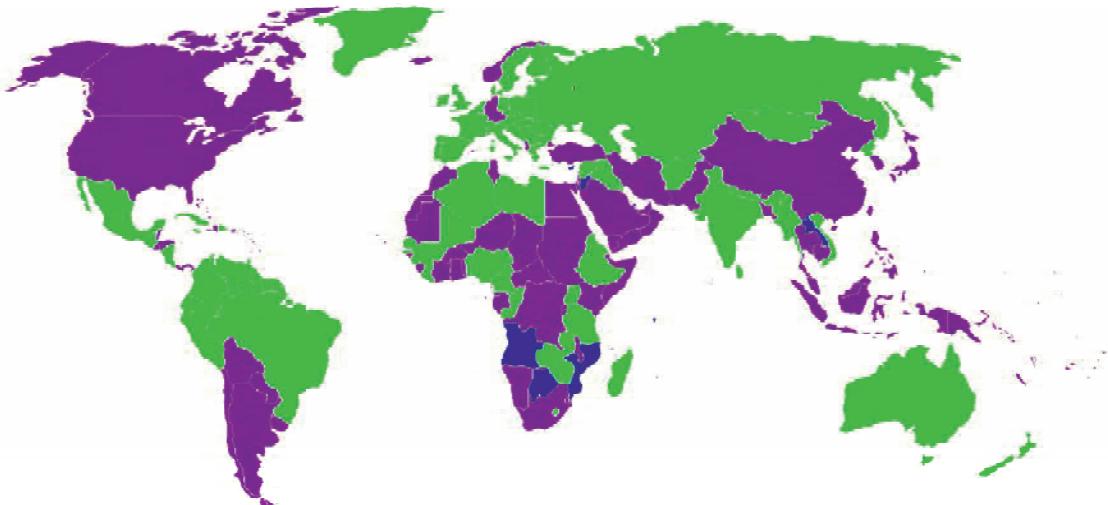

LJETNE OLIMPIJSKE IGRE 1984. GODINE U LOS ANGELESU

“Četraest zemalja Istočnog bloka i njegovih saveznika, uključujući SSSR, Kubu i Istočnu Njemačku (ali ne i Rumunjsku) bojkotirale su ove olimpijske igre... SSSR je objavio 8. svibnja 1984. da neće sudjelovati na Olimpijadi. Svoju odluku su objašnjavali zabrinutošću za vlastitu sigurnost..., ali su u tome neki vidjeli osvetu za bojkot na Olimpijskim igrama u Moskvi.”

http://en.wikipedia.org/wiki/1984_Summer_Olympics, svibanj 2007.

ZEMLJE UČESNICE OLIMPIJSKIH IGARA 1984. GODINE (označene ze enom bojom)

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/1984_Olympic_games_countries.PNG, 5. 2007.

1. Kako je međunarodna politika utjecala na održavanje olimpijskih igara 1980. i 1984. godine?
2. Kakva je bila poitička pozicija Jugoslavije u ovim događajima (prema ponuđenim zemljovidima)?

IMIDŽ JUGOSLAVIJE

Kako se mogu graditi različita viđenja SFRJ?

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

45 minuta

DIO ZA UČITELJE

Percepcije činjenica i njihovo memoriranje različiti su od samih činjenica. Promatrači su ti koji izgrađuju svoje percepcije. Oni se ne sjećaju činjenica, već percepcija koje su o njima stvorili. Ljudi koji su živjeli u Jugoslaviji između 1945. i 1990. sjećaju se te države svaki na svoj način, onako kako su je doživljavali i kako je sada doživljavaju. Ljudi koji su živjeli izvan Jugoslavije imali su također svoju viziju te zemlje, a gradili su je kroz informacije koje su dobijali, te vlastita iskustva, upravo kao i stanovnici Jugoslavije.

U ovoj radionici cilj je prezentirati učenicima na jednostavan način kako su se mogla izgraditi različita viđenja socijalističke Jugoslavije.

Učitelj dijeli učenike u tri skupine, gdje prva skupina jedina dobija tekstualni izvor za obradu, dok ostale dvije moraju same napraviti izvor na temu imidža Jugoslavije. Jedna od te dvije skupine treba biti afirmativna u svom viđenju Jugoslavije i treba napraviti listu svega pozitivnog o Jugoslaviji. Druga skupina je negacijska i treba napisati sve negativno o Jugoslaviji i njezinom društvu. Zadatak je prezentirati što je sve moglo utjecati na intervjuirane strance u njihovom viđenju Jugoslavije; na skupinu koja je navela samo pozitivan imidž i onu koja je navela samo negativnu sliku Jugoslavije. Ukratko, učenici trebaju donijeti zaključke što je moglo utjecati na razna viđenja Jugoslavije, ona prezentirana u intervjima, ali i ona koja su oni naveli. U tome im primjerima može pomoći i učitelj, koji treba zaključiti radionicu s prezentiranim odgovorima na ključno pitanje.

ISHOD Razvijanje vještina samostalnog rasuđivanja i kritičkog mišljenja učenika.

CILJ Upoznavati učenike o mogućnošću stvaranja različitih slika Jugoslavije.

- TIJEK SATA**
- **1. korak:** Davanje uputa za rad i podjela u tri skupine – 5 minuta
 - **2. korak:**
 - 1. skupina:** Čitanje intervjua i pravljenje popisa relevantnih činjenica koje intervjuirane osobe navode o Jugoslaviji;
 - 2. skupina:** Pisanje popisa svega pozitivnog o Jugoslaviji, njenoj politici, predsjedniku Josipu Brozu Titu, razvoju jugoslavenske privrede, razvoju jugoslavenskog društva u socijalističkom uređenju, sportu, muzici, filmu, modi, itd.;
 - 3. skupina:** Pisanje popisa svega negativnog o Jugoslaviji – 10-15 minuta
 - **3. korak:** Svaka skupina piše popis svega što je moglo utjecati na njihovo viđenje Jugoslavije izneseno na navedenim popisima koje su napravili u prvoj polovici školskog sata: skupina sa intervjima, što je moglo utjecati na strance u stvaranju njihovog imidža Jugoslavije; afirmacijska i negacijska skupina pišu što je moglo utjecati na njih da izgrade pozitivnu ili negativnu sliku Jugoslavije i njena društva – 15 minuta
 - **4. korak:** - Učenici uspoređuju slike koje su stvorene na osnovi viđenja Jugoslavije očima stranaca i slike koju su oni stvorili.
 - **5. korak:** Izlaganje predstavnika skupina popisa stvari koje su mogle utjecati na stvaranje različitih imidža Jugoslavije, što su ujedno i odgovori na ključno pitanje – 10-15 minuta

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA:

Ljudi koji su živjeli u Jugoslaviji do njenog raspada imaju svoja viđenja te države. Ona mogu biti različita obzirom na njihova vlastita iskustva, iskustva njihovih obitelji i prijatelja, informacije koje su dobijali od države putem medija, školovanjem, preko raznih skupina s kojima su bili povezani, itd. Neki su nastavili stvarati svoje mišljenje i u tijeku i nakon raspada SFRJ. Oni koji su bili premladi da se sjećaju života u Jugoslaviji također su gradili svoju sliku te zemlje kroz priče koje su o njoj čuli od ljudi koji su u njoj živjeli, putem informacija koje su dobijali preko interneta, televizije, u školi ili negdje drugdje.

Slično su svoju sliku Jugoslavije stvarali i ljudi koji u njoj nisu nikada živjeli, ali su putem novina, televizije, informacija koje su dobili tijekom školovanja, poznanstava s ljudima koji su dolazili u njihove zemlje iz Jugoslavije i dr. stvarali svoje viđenje te zemlje.

ZADACI:

- Komparirajte slike koje su stvorene na osnovi viđenja Jugoslavije u očima stranaca i slike koju ste vi stvorili.
 - Razmislite koji su sve čimbenici mogli utjecati na stvaranje različitih slika o Jugoslaviji.
-

OSOBE INTERVJUIRANE 2006 g.

Werner Huber

umirovljenik

star: 66

Springe, Niedersachsen, Njemačka

Micha Otčenáš

sveučilišni profesor

star: 50

Prešov, Slovačka

Marce Trojan

vojnik

star: 31

Prešov, Slovačka

Heiko Steinmeier

fizički radnik

star: 47

Springe, Niedersachsen, Njemačka

Patrizia Reiter

fizički radnik

stara: 42

Bodenwerder, Nidersachsen, Njemačka

- Jeste i ima i pri iku često čitati vijesti o Jugosaviji do 1990. godine u novinama, g edati i s ušati vijesti i dokumentarne programe koji su gradi i Vaše viđenje Jugosavije?

Werner (66), Njemačka: Dok je trajao rat puno se više moglo čuti i čitati o Jugoslaviji nego ranije. Informacije koje sam dobijao od ljudi sa kojima sam radio bile su različite.

Heiko (47), Njemačka: Najviše vijesti koje sam ranije gledao bile su o sportu i turizmu. Kasnije se više govorilo o ratu.

Patrizia (42), Njemačka: Gledala sam neke turističke brošure. Druge vijesti me u to vrijeme nisu baš zanimale.

Michal (50), Slovačka: Da, naročito 1968. godine, kada je Jugoslavija stala na stranu Čehoslovačke u njenom procesu emancipacije – u političkim, ekonomskim i pitanju kulture Jugoslavija je u mojoj zemlji viđena kao saveznik Čehoslovačke. Mnoge paralele su se pravile između slovačkog nacionalnog ustanka i jugoslavenskog antifašističkog pokreta. Bio sam fasciniran činjenicom da su su se mogli sami oslobođiti.

Marcel (31), Slovačka: Morale su postojati neke dokumentarne emisije, ali moram priznati da nisam bio previše zainteresiran za njih.

- **Ko iko su na Vašu percepciju Jugos avije utjeca e vijesti iz sporta, vijesti o turizmu, jugos avenskoj muzici i fi mu, a ko iko one koje su obavještava e o jugos avenskom društvu i po itici?**

Werner (66), Njemačka: Podjednako su utjecale i jedne i druge.

Heiko (47), Njemačka: Znao sam nešto o jugoslavenskom nogometu, a o filmu i muzici ništa.

Patrizia (42), Njemačka: Politika me nije zanimala, a druge informacije o kulturi nisam imala priliku vidjeti.

Michal (50), Slovačka: Turizam – pa, veoma poželjna destinacija, ali, kakogod, veoma nedostupna. Samo mali broj onih koji su željeli mogli su dobiti dopuštenje za putovanje u Jugoslaviju, a da biste išli tamo trebali ste proći istu proceduru kao da putujete u bilo koju kapitalističku zemlju – trebali ste imati vizu.

Filmovi – pa, u većem broju su uvezeni preko zapadnonjemačke produkcije – Winnetou serije snimane na Plitvičkim jezerima postale su ikonama.

Književnost – slovački klasici su bili u većem broju slučajeva inspirirani jugoslavenskim regijom. Opis jugoslavenskih prirodnih ljepota i način života pripadaju blagu slovačke književnosti.

Sport – ja sam percipirao centre – Ljubljani i umjetnično klizanje, Sarajevo i njegove zimske sportove, nogometne timove Zagreba i Beograda, i, da, natjecanja koja je ta država organizirala – na jednom smo čak postali europski šampioni (1976, Zagreb-Beograd).

Vijesti – prije 1968 i poslije, također, u tijeku perioda normalizacije u Čehoslovačkoj, vijesti koje smo dobijali bile su cenzurirane... Kakogod, vijesti koje smo imali o Jugoslaviji bile su često povezane sa slovačkom manjinom koja je živjela u toj zemlji. A, čini se da je slovačka manjina u Jugoslaviji imala najbolje uvjete za razvoj – u višenacionalnom karakteru Jugoslavije oni su našli svoje mjesto.

Marcel (31), Slovačka: Ako se dobro sjećam, Jugoslaveni su imali odlične nogometaš. Najpoznatiji je bio Davor Šuker, kakogod, nisam siguran je li bio poznat van zemlje prije rata, ili tek poslije. I, tu su, naravno bile Olimpijske igre u Sarajevu. Ne sjećam se točno koje godine su bile, ali se sjećam bijelog medvjeda kao maskote igara. A, od jugoslavenskih filmova, sjećam se Gojka Mitića, kao tipčnog primjera indijanskog karaktera.

- **Ako ste zna i neke Jugos avene, koji su živje i u to vrijeme u Njemačkoj / Sovačkoj, da i su Vam priča i o Jugos aviji i životu u toj zem ji? Kakav je bio sadržaj tih razgovora i jeste i od njih dobiva i neke informacije koje niste dobija i putem medija?**

Werner (66), Njemačka: Poznavao sam mnogo ljudi iz Jugoslavije, pričali su mi o svojoj zemlji. Obično nismo puno pričali o politici.

Heiko (47), Njemačka: U mojoj zgradbi je stanovao bračni par iz Jugoslavije, bili su fini ljudi, ali nismo puno kontaktirali.

Patrizia (42), Njemačka: Nisam tada imala poznanika iz Jugoslavije. Zadnjih godina sam upoznala neke ljude iz Bosne.

Michal (50), Slovačka: Rodica moje majke se udala za Jugoslavena Antu Gulića, koji je sagradio kuću pod Tatrama i ostao živjeti u Slovačkoj. Od njega sam naučio mnogo o životu u Jugoslaviji. Shvatio sam da je Jugoslavija krenula svojim putem u komplikiranom razvoju Europe, kao suverena, nezavisna, ali ipak socijalna. Prema mom viđenju Jugoslavija je bila Švedska Južne Europe. U isto vrijeme on je govorio o teškim uvjetima u pojedinim mjestima, onim koja su bila daleko od centara, u planinama, o teškom životu poljoprivrednika i napornom poslu ribara...

Slušao sam i vijesti koje su dolazile iz Zagreba i Beograda. Kakogod, bilo je teško doći do jugoslavenske suvremene štampe i knjiga, tako da sam dobijao mnogo informacija od Ante, koji je postao dio moje obitelji.

Marcel (31), Slovačka: Ne, ne sjećam se da sam upoznao i jednog Jugoslavena u to vrijeme.

- **Jeste i u tom periodu ima i uvid u informacije o po itičkom razvoju Jugos avije?**

Werner (66), Njemačka: Znao sam osnovne podatke.

Heiko (47), Njemačka: Vrlo malo.

Patrizia (42), Njemačka: Nije mi bilo poznato.

Marce (31), Slovačka: Ne sjećam se. Morali biste to pitanje postaviti nekom starijem.